

וידבר משה

דרשות הרב הגאון
ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

שבועות

וידבר משה
050-4177313

תוכן ענינים

ה.....	דברים אחדים.....
ז.....	דרוש א.....
ז.....	הבדלת ישראל מהעמים - בשבתות ובימים טובים.....
ח.....	חג השבועות - הבדלת ישראל מהעמים ע"י הדעת.....
ט.....	קוראים במדבר קודם עצרת - שישבו ישראל למספרם.....
י.....	קבלת התורה - ונאספו שמה כל העדרים.....
יב.....	דרוש ב.....
יב.....	ישראל נמשלו לחיטה - בתורה שבע"פ נבדלים מהעמים.....
יג.....	שורש כלל ישראל - אותיות התורה.....
יג.....	לוחות הראשונות - כוללות כל תורה שבכתב ושבע"פ.....
טו.....	השפעת לוחות הראשונות אחר שבירתם.....
טז.....	דרוש ג.....
טז.....	בני בכורי ישראל - תורה ציוה לנו מורשה.....
יז.....	זכיה לתורה - רוממות וענווה.....
יז.....	ה' עוז לעמו יתן - ה' יברך את עמו בשלום.....
יח.....	נותן עוז ותעצומות - לקיום התורה.....
יח.....	מתן תורה - וגם כך יאמינו לעולם.....
יט.....	עזות דקדושה - ללימוד וקיום התורה.....
כא.....	דרוש ד.....
כא.....	חילוק בין קדושת השבת למועדים.....
כב.....	התקרבות עם ישראל לה' יתברך בשבע שבועות בתורה ובמידת השלום.....
כג.....	כלי מלחמה הנצרכים ללימוד התורה.....
כד.....	תורה - כלי מלחמה הגדול ביותר כנגד יצר הרע.....
כה.....	דרוש ה.....
כה.....	עצרת - יום טבוח וניצוח יצר הרע.....
כו.....	הריגת היצר - התשת כוחו.....

מלחמה ביצר ומלאך המוות - בכוח התורהכו

כלי המלחמה ביצר - לימוד תורה בציבור כאיש אחדכז

הג השבועות - הצלחה לכל השנה.....כח

דרוש ו.....ל

נעשה ונשמע - קבלה לדורות להעמיק בדברי התורה ולשמוע לחכמים.....ל

תכלית הבריאה וקיומה - נעשה ונשמע.....לא

שמיעה - קבלת המסורה בשלימות.....לב

דרוש ז.....לד

בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי.....לד

כל מי שמתירא אותי - כל החכמה והתורה בלבו.....לה

נעשה ונשמע - קבלת התורה עבור עצם הלימוד.....לו

דברים אחדים

ישמחו הלומדים ויגילו המשתוקקים לתורת רבינו הגאון הצדיק רבי משה נתן נטע יונגרייז זצוק"ל, בצאת לאור עולם מעט מדברי תורתו הבהירים והמרוממים בעיניי חג מתן תורתנו שנאמרו בהיכלי התורה בשיבתנו הקדושה "אור ישראל" לצעירים, ע"י רבינו זצוק"ל.

והנה בזכרנו את המעמד נורא הוד בהיות רבינו זצ"ל עומד בליל חג השבועות בהיכל הישיבה ומדבר דברי אלוקים חיים, דברים היוצאים מן הלב, כשאחר עבודת הקודש בהכנתו הנפלאה במשך השבעה שבועות לקראת חג מתן תורתנו, בלימוד התורה, בתפילה, בעבודה ובמעשים טובים, כשכל כולו מלא השתוקקות וכמיהה ל'ההוא יומא דקא גרים', לזכות שוב לקבלת התורה באהבה, ולהידבק בה' ובתורתו.

וכשהתקדש החג היו פניו בוערים כלפידים, ומלא בשמחה וחדוה על הזכות להגיע ליום הזה, ובמעמד זה היה אומר דברים נפלאים לעורר את הלבבות להתמדה, לאהבה וחשקת התורה, כשנאים הדברים למי שאמרם, ובתוך דבריו היה מבאר סוגיות נפלאות השייכות ליום מתן תורתנו.

כמובן שהדברים אשר אנחנו נותנים לפניכם היום ברכה, אינם אלא מעט מזעיר מהדברים ההם, והיאך ניתן להביע בכתב 'דברים שבלב', אך מכל מקום יש תועלת בזיכרון הדברים כפי שהם, ולכן התחלנו במלאכת הקודש להוציא לאור עולם אתה דברים לפי סדר המועדים ופרשיות התורה, ויהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה, ושנוכה לראות שוב בפניו המאירים, בביאת משיח צדקתנו בב"א.

דרוש א

שבת קודש - וחג השבועות

דברים שנאמרו בהיכל ישיבת אור ישראל לצעירים פ"ת,
במעבר משבת פ' במדבר לכניסת חג השבועות תשע"ב

ומבואר בתוס' וברא"ש שכמו שהבדלת את עם ישראל בקדושתך, והיינו שעם ישראל כולו עם קדוש לה', אך בכל זאת יש בהם חלוקת קדושות בין כהנים, לויים וישראלים, כך הבדלת בין קדושת שבת לקדושת יו"ט אע"פ שכולם קדושים בקדושתם המיוחדת, ויש לבאר הענין, ובתחילה נבאר החילוק שבין קודשת השבת לקדושת יו"ט.

והנה במשך חכמה (דברים ה, יב) ביאר שיש הבדל בין שבת ליו"ט, שבת בעיקרה היא עדות שיש מנהיג לבירה שהוא ברא את העולם, וכמו שנאמר בעשרת הדברות שבפרשת יתרו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשהו. אבל לכאורה הכרה זו אינה ענין לישראל דווקא, שהרי אפילו אומות העולם גם מאמינים שיש מנהיג לבירה, וא"כ למה השבת ניתנה דווקא לישראל ולא גם לשאר האומות, ולפיכך נאמר בדברות אחרונות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' וגו' על כן צוה ה' אלוהיך לעשות את יום השבת, דהיינו שרק כלל ישראל שהיו במצרים וראו את כל שינוי הטבע הם יכולים להעיד בהכרה ברורה ובנאמנות שיש מנהיג לבירה, ולכן ניתנה השבת דווקא לישראל.

ואולם בשאר המועדים, מצד עצם מהותם הם שייכים דווקא לישראל, שהרי הם כנגד המאורעות שהיו מצד ה' יתברך כלפי ישראל בימים הללו. פסח הוא זכר ליצי"מ, שבועות למתן תורה, וסוכות לענני

הבדלת ישראל מהעמים - בשבתות ובימים טובים **ברגעים** אלו אנחנו יוצאים מקדושת השבת ונכנסים לקדושת יו"ט, משלימים שבע שבתות תמימות, ויש להתבונן בקדושת שני הימים הנפלאים הללו.

בגמרא בברכות (דף לג:) מבואר שבבבלי תקינו 'מרגיטא' לומר את הנוסח של 'ותודיענו' בהבדלה משבת ליו"ט, ובגמרא מבואר הנוסח 'ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה וכו'. ובנוסח התפילה שלנו נוסף בזה ע"פ הפסוקים בנחמיה (ט, יג) ותתן לנו ה' אלוהינו 'משפטים ישרים' ותורות אמת' 'חוקים ומצות טובים', וכן נוסף בסוף הברכה 'בין ישראל לעמים' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת וכו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך.

ובתוס' בפסחים (דף קד. ד"ה בעי) הביא ששאל ר' אפרים את ר"ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך, והרי אין זה לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה, והשיב לו ר"ת משום חיבת היום האריכו כדי לומר פעם אחת מעין שבעה הבדלות, בין קודש לחול אחד, בין אור לחשך ב' וכו', הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך שתי הבדלות, בין כהנים, לויים, וישראלים, והוי מעין חתימה דבין קדש לקדש עכ"ד, וכן כתב הרא"ש שם.

כתב שציוה הקב"ה שיחנו הלויים סביב לאהל מועד והיו כ"ב אלף לויים, כשם שירדו עמו בהר סיני עשרים ושנים אלף מלאכי השרת, ואף שהיו הרבה יותר מכ"ב אלף מלאכים, אך עכ"פ הקרובים לשכינה היו כ"ב, וכך היה גם במחנה לוי שהיו כ"ב אלף לוויים סביב לשכינה, ואע"פ שכולם קדושים אך הלויים זכו להיות קרובים יותר, והם כנגד הכ"ב אותיות בגימטרי' חטה.

ובאמת שכל כלל ישראל נמשלו לחיטה, וכדאיתא במדרש רבה (במדבר, א ד) על הפסוק בשיר השירים (ז, יג) בטנך ערימת חטים, נמשלו ישראל כערימה של חטים, מה החטים הללו נכנסות לאוצר במנין, כך אמר הקב"ה שיהיו ישראל נימנים בכל שעה וכו', אבל התבן והקש אינן נימנים ולא נמדדין, אומות העולם נמשלו כתבן וכקש וכו' למה שאין להקב"ה הנייה מהם וכו' אבל ישראל יש להקב"ה הנייה מהם קורין שמע מתפללין ומברכין שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה בכל יום, לפיכך נמנים בכל שעה, לכך נמשלו כחטים שנא' בטנך ערימת חטים ע"כ, וכן הביא השל"ה הק' (שם) מהזוה"ק (ח"ב דף ק"כ ע"ב; ח"ג דף קפ"ח ע"ב) שישאל שהם בפנימיות נקראים חטה, והאומות הם כ'מוץ ותבן'.

ומתבאר לנו שהבדלה בין כלל ישראל לאומות העולם הוא בבחינת 'חטה' שהיא כנגד כ"ב אתון דאורייתא, והיינו שע"י התורה יש הפרדה מוחלטת בין ישראל לשאר האומות, שהאומות נמשלים למוץ ולתבן שהוא הפסולת של החיטה, ואילו ישראל ע"י קיום התורה והמצוות מפרדים מהם את המוץ והתבן ונשארים כחיטה נקיה בלא תערובת של פסולת.

וזהו יסוד חג השבועות יום מתן תורתנו שבחרתנו מכל העמים והבדלתנו מהם, וכפי שאנחנו אומרים בנוסח תפלת ותודיענו 'בין ישראל לעמים, בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת', ותפילה זו

כבוד, ובמקו"א נתבאר שגם בהארת המועד הם שונים זה מזה, אך עכ"פ הצד השווה בכל המועדים שהם זמנים מיוחדים לקשר של כלל ישראל עם ה' יתברך ואין בזה שום שייכות לגויי הארץ ובזה חלוק משבת ששורשה היה ראוי גם אצל האומות.

ונבאר שבשבועות יש גם מענין השבת שנתבררו ישראל ביום זה משאר האומות, ושייכות יש בין קדושת השבת שניתנה לישראל בדוקא לקדושת שבועות שעניינה בהבדלת ישראל מן העמים.

חג השבועות - הבדלת ישראל מהעמים ע"י הדעת

בגמרא בב"ב (דף קמז.) איתא ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו, אל תהיו במחלוקת, ואל תמרדו במלכות בית דוד, ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים, ולהלן, תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה, וביאר הרשב"ם דהיינו שבועות, אם תראהו ברור צח ולא יום המעונן, זרעו חטים שמצליחין באותה שנה, ומתבאר שחג השבועות הוא סימן יפה לכל השנה.

וביאר המהרש"א, שהחיטה מרמזת על הדעת, וכמבואר בחז"ל בכמה מקומות, דבגמרא בברכות (דף מ.) אמרו שעץ הדעת שאכל אדם הראשון היתה חיטה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן, וכן מבואר בסוכה (מב.) שקטן שיודע לאכול כזית דגן צריך להרחיק מצואתו וכדין גדול. וזה הרמז שאם יום שמיני עצרת הוא 'ברור', זה סימן לשלימות הדעת שהרי שמעתתא בצילותא, וכיון שחיטה זה ה'דעת' א"כ זהו סימן יפה לזרוע חיטה בשנה זו.

ומצאנו עוד בשל"ה הקדוש (שבועות, תו"א, הגה ז) שהביא שחטה עולה בגימטרי' כ"ב כנגד אותיות התורה. וברבינו בחיי (בפתיחה לפרשת במדבר)

קללות של בית ראשון קודם עצרת, ושישבו ישראל למספרם הנזכר בפרשת במדבר, ויש להתבונן בענין 'שישבו ישראל למספרם'.

ונראה דהנה במדרש רבה (אמור כח, ג) תני רבי חייא שבע שבתות תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. ובפשטות הכוונה במדרש שכשישראל עובדים את עבודת שבעה שבועות בשלימות וזהו עושין רצונו של מקום זהו תמימות.

ובהפטרה של פרשת במדבר (הושע ב, א) כתיב, והיה מספר בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר, והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי. ובגמרא ביומא (דף כב:) מבואר שכאן [אשר לא ימד ולא יספר] בעושין רצונו, כאן [והיה מספר] באין עושין רצונו, והיינו שכשעושים רצונו של מקומו נאמר על בני ישראל שיהיו כחול הים אשר לא ימד ולא יספר ואז יאמר להם בני קל חי'.

והנה בספר תורת משה, כתב ש'קל - חי' הוא בגימטרי' מ"ט, והוא עבודת מ"ט ימים שבין פסח לחג השבועות, ויש להוסיף מה שכתב בהפלאה בכתובות (דף ע"ז:) על הפסוק בתהלים צמאה נפשי לאלוקים לקל חי, ש'קל - חי' במילואו הוא תרי"ג, ונראה שהדברים משלימים זה לזה, שאם משלימים את עבודת מ"ט יום שהוא בגימטרי' אל - חי, אז מגיעים לקבלת התורה ותרי"ג מצוותיה שזהו בחינת קל חי במילואו, ובזה אנחנו זוכים שה' יתברך אומר עלינו בני אל חי.

ונראה עוד, שגם תחילת הפסוק שייך לעבודה הנפלאה הזו, שאיך מגיעים לכל זה ע"י ש'והיה מספר בני ישראל כחול הים'.

דבמדבר רבה במדבר (ב, יב) איתא שאברהם אבינו נתברך בכוכבים, יצחק בחול, ויעקב בעפר,

נאמרת בתוך אתה בחרתנו כיון שזה מעצם הבחירה בעם ישראל שרק הם יזכו להיות העם הנבחר ובכך יהיו מובדלים ומרוחקים מאומות העולם.

קוראים במדבר קודם עצרת - שישבו ישראל למספרם

בגמרא במגילה (דף לא:) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין, עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן.

והנה רבי צדוק הכהן בפרי צדיק (פרשת כי תבא) ביאר ע"פ דברי הזוה"ק שהקללות שבתו"כ נאמרו על חורבן בית ראשון, וזה רומז שבית ראשון נחרב על עזבם את תורת, ולכן קודם חג השבועות שהוא יום מתן תורה, קוראים את תוכחות שבתו"כ שהוא חיזוק גדול לתורה יעו"ש.

ובתוס' במגילה שם כתבו שיש ענין להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, שלא להסמיך הקללות לר"ה, ומטעם זה אנו קורין פרשת במדבר קודם עצרת כדי שלא להסמיך הקללות שבפרשת בחוקתי לעצרת, עיי"ש.

וביאר המהרש"א שהקללות שבחוקתי נאמרו על בית ראשון שעדין היה להם זכות אבות, וכמפורש ביה וזכרתי את בריתי יעקב וגו', אבל קללות שבכי תבוא נאמרו על בית שני, לכך לא נזכר בהו זכות אבות שכבר תמו בבית ראשון, וזהו כוונת תוס' שלכך תקנו לקרות פרשת במדבר קודם עצרת, כדי שתכלנה

שמה כל העדרים וכו' שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד לא היו מקבלים את התורה, עי"ש.

ומתבאר בדברי המדרש שאע"פ שיש שלשה עדרי צאן כנגד כהנים לויים וישראלים, אך אם היה חסר אחד ממנין ישראל לא היו מקבלים התורה ורק ע"י שנאספו 'כל' העדרים ניתן לזכות לקבלת התורה, שאע"פ שיש שלושה קדושות, אבל כל ישראל קדושים ואף אם יחסר אחד אפילו שאינו שייך לדרגות העליונות ביותר, מ"מ לא היה אפשר לתת את התורה לכלל ישראל בלעדיו.

ונראה שזהו ההבדלה שבין קדושת שבת לקדושת יו"ט, דאע"פ שעושים ההבדלה היא בין קודש לקודש משום ששני קדושות הם, וקדושת השבת היא יותר מקדושת יו"ט, וכמו שאנו אומרים בנוסח הברכה בליל שבת 'וקדשתו מכל הזמנים', אך מ"מ קדושה אחת משלימה את השניה, ורק ע"י שמצטרפים כל הקדושות ומשלימות זו את זו, זוכים ולנאספו כל העדרים וגללו את האבן, ודו"ק.

ובאמת שהחילוק בין שבת ליו"ט הוא גם בזה שהשבת היא 'קביע וקיימא' והיא מעצם צורת בריאת העולם, משא"כ ימים טובים שהם תלויים בזמנים ונקבעים על פי קידוש החודש שמסור לחכמי ישראל, והוא שייך יותר 'לישראל' ומה שניתן להם תורה ובכוחם לקדש את החודש, ובפרט בחג השבועות שמשה רבינו הוסיף יום אחד מדעתו וכמבואר בשבת (דף פז:) והענין בזה נתבאר במקו"א (דרוש ד), שהיה בדבר זה התחלה של המהלך שהתורה נמסרה לישראל ובכוחם לקבוע גם את יום מתן תורה וזהו מה שהוסיף משה יום אחד מדעתו.

ומעתה אפשר שזהו מה שאומרים ותתן לנו משפטים ישרים 'ותורות אמת' דהיינו תורה שבכתב ותורה שבע"פ, כי השבת רומזת לתורה שבכתב ויו"ט

וברכתו של יצחק שנתברך בחול באתה בימי הושע שנאמר והיה מספר בני ישראל כחול הים וכו', ומקשה המדרש והואיל דביצחק כתיב ביה ברכת החול היה נצרך לומר והיה מספר בני יצחק, ואינו אומר כן אלא והיה מספר בני ישראל, ולמה, אלא בשעה שיצא יעקב אבינו לילך לפדן ארם מסר לו יצחק את ברכת החול עי"ש.

וביאור הדברים ש'חול' מרמז על שמירה, כמבואר בגמרא בב"ב (דף י:) דאמר ריש לקיש רבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב אספרם מחול ירבון, ומסיק, הכי קאמר אספרם למעשיהם של צדיקים מחול ירבון, וק"ו ומה חול שמועט מגין על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמגינים עליהם, ונראה שזה מה שנרמז בתחילת הפסוק, שרק ע"י שהיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, והיינו שיש שמירה מיוחדת לתורה ולקיום המצות, זוכים להגיע לסיום הפסוק ש'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי'.

ואפשר שזהו ביאור דברי המהרש"א שישוּבו ישראל למספרם היינו למהלך שבאמת אין להם מספר והם כחול הים, וזהו מה שמפסיקים בין התוכחה של תו"כ שמרמז על עזיבת תורה לקבלת התורה, בקריאת פרשת במדבר שמדברת על ספירת בני ישראל, שזה רומז לשמירה המיוחדת כשבני ישראל הם כחול הים, וזה ע"י שמתקדשים ישראל בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ.

קבלת התורה - ונאספו שמה כל העדרים

והנה במדרש רבה (ויצא ע, ט) איתא, ר' יוחנן פתר לה בסיני, וירא והנה באר זה סיני, והנה שם שלשה, כהנים לויים וישראלים, כי מן הבאר ההיא, שמשם שמעו עשרת הדברות, והאבן גדולה זו שכינה, ונאספו

רומז לתורה שבע"פ שהוא תלוי בקביעת חכמי ישראל שהם התורה שבע"פ.

ונסיים בדברי ההפלאה הנפלאים בהקדמה לכתובות, שכתב על הפסוקים (שמות טו, כה-כו) 'שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, ויאמר אם שמע תשמע והאזנת למצוותיו וגו' כל המחלה וגו', וביאר שהמחלה הגדולה ביותר שהייתה במצרים היה מה שלקחו להם

את הלב שהקב"ה חיזק ואימץ את לבבם, ועל זה נאמר שאם נשמע ונאזין למצות ה' כל המחלה וגו' לא אשים עליך.

וכעת אנחנו מבקשים מבורא עולם כעת במעריב, שע"י שנשמור את החוקים ונשיח בהם בשכבנו ובקומנו, ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים, אכי"ר.

דרוש ב

קדושת התורה ואותיותיה

(שבועות תשס"ח)

דבר, לא במחלוקת ולא במרידה, שאי אפשר להשיג כלום ע"י ההשתדלות בעניני העולם, והעיקר זהו 'כתר תורה' והזכייה בדעת וזה מה שנרמז במה שאמר להם שאם עצרת היא יום ברור שזרעו חיטים.

ומצאנו עוד בשל"ה הקדוש (שבועות, תו"א, הגה ז) שהביא שחטה עולה בגימטרי' כ"ב כנגד אותיות התורה. וברבינו בחיי (כפתחה לפרשת במדבר) כתב שציוה הקב"ה שיחנו הלויים סביב לאהל מועד והיו כ"ב אלף ליום, כשם שירדו עמו בהר סיני עשרים ושנים אלף של מלאכי השרת, ואף שהיו הרבה יותר מכ"ב אלף מלכים, אך עכ"פ הקרובים לשכינה היו כ"ב, וכך היה גם במחנה לוייה שהיו כ"ב אלף לוויים סביב לשכינה, ואע"פ שכולם קדושים אך הלויים זכו להיות קרובים יותר, והם כנגד הכ"ב אותיות בגימטרי' חטה.

ובאמת שגם בחג השבועות עצמו נרמז ה'כב' אותיות, וכמו שכתב בספר אור דוד (ח"ב עמוד רס"ג) דמנין עולות של חג השבועות היו כ"ב, והביא עוד מהמדרש רבה (שה"ש א, ג) על הפסוק 'נגילה ונשמחה בך' שפירש דהיינו בתורתך, ואמר ר' יצחק בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורתך, וזהו השמחה המיוחדת שיש בחג השבועות, וכן ישראל עצמם נמשלו לחיטה וכדאיתא במדרש רבה (במדבר, א ד) וכן הביא השל"ה הקדוש מהזוה"ק ונתבאר במקו"א (דרוש א).

ונראה שנרמז עוד בענין החיטה, שהצורה להבריר של עם ישראל על פני האומות הוא בעיקר ע"י התורה שבע"פ, וכדאיתא במדרש רבה (סו"פ וישלח פג,

ישראל נמשלו לחיטה - בתורה שבע"פ נבדלים מהעמים

א בגמרא בב"ב (דף קמז.) איתא ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו, אל תהיו במחלוקת, ואל תמרדו במלכות בית דוד, ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים, ולהלן, תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה, וביאר הרשב"ם דהיינו שבועות, אם תראהו ברור צח ולא יום המעונן, זרעו חטים שמצליחין באותה שנה, ומתבאר שחג השבועות הוא סימן יפה לכל השנה.

וכתב המהרש"א 'כדאמרינן בעי שמעתתא צילותא כיומא דאיסתנא', ולכך כשעצרת שהוא יום קבלת תורה ברור ורוח צפונית מנשבת בו, הוא סימן יפה להלכה, דאין להקב"ה בעולמו רק ארבע אמות של הלכה, והיינו שעצרת היא סימן להצלחה בלימוד התורה שבכל השנה, וביאר המהרש"א, שהחיטה מרמזת על הדעת, וכמבואר בחז"ל בכמה מקומות, דבגמרא בברכות (דף מ.) אמרו שעץ הדעת שאכל אדם הראשון היתה חיטה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן, וכן מבואר בסוכה (מב.) שקטן שידוע לאכול כזית דגן צריך להרחיק מצואתו וכדין גדול. וזה הרמז שאם יום שמיני עצרת הוא 'ברור', זה סימן לשלימות הדעת שהרי שמעתתא בצילותא, וכיון שחיטה היא 'דעת' א"כ זהו סימן יפה לזרוע חיטה בשנה זו.

ובספר בכור שור (בסוף ספר תבואות שור) ביאר שאחיתופל ציוה לבניו שלא יתעסקו בשום

לתורה, ולכך מספר כל ישראל היו ששים ריבוא כמו אותיות התורה, ושכל אחד מישראל יש לנשמה שלו מצוה אחת ואחיזה באות אחת, ודבר זה כמעט שהוא דבר מוסכם ונזכר בזוהר וכו' ועמדתי משתומם ומתפלל לפי חשבון חמשים פסוקים שיערתי בלבי שלא יהיו אותיות התורה כי אם חצי ערך החשבון המוזכר.

והביא מספר חסד לאברהם שהרגיש בזה, וכתב שנמצא דאותיות התורה הן שלשים ואחד ריבוא אלא מה שנמצא שאותיות התורה עולים ששים ריבוא היינו השבעה ועשרים אותיות האלפא ביתא עם מנצפ"ך במילואיהן ומילוי דמילוי עי"ש, והפנ"י עצמו תירץ שהדברים גם כפשוטן דמאחר שמצאנו שמספר האותיות שבתורה ממש הן ל"א ריבוא וא"כ שפיר מצינן למימר ג"כ שהן ששים ריבוא עם התרגום שנמסר ג"כ בסיני. ועוד פירש שכל אות מאותיות התורה יש לה שני בחינות קדושות ממש, ענין הכתיבה שנכתב באצבע אלקים, וענין קדושת הקריאה שדיבר הקב"ה עם משה, וכדכתיב אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו ורואין את הנשמע ושומעין את הנראה. וסיים 'ועוד יש לפרש על דרך מזה ומזה הם כתובים' ולא ביאר הפנ"י את תירוצו האחרון וצ"ב כוונתו.

לוחות הראשונות - כוללות כל תורה שבכתב ושבע"פ

ג] ונראה לבאר את הדברים ע"פ מה דאיתא בזוה"ק פרשת משפטים (ח"ב דף ק"ג:) תנינן עשרה דברים אתבריאו בערב שבת וכו', הכתב והמכתב והלוחות, דכתיב והלוחות מעשה אלוקים המה והמכתב מכתב אלוקים הוא, מאי איריא מדהכי דערב שבת הוה, ודילמא אלף שנין לבתר או בשעתא דקיימו ישראל על טורא דסיני, אלא ודאי הכי הוא דבער"ש הוה, תא חזי, בכל עובדא דבראשית לא אתמר שם מלא, אלא

ה) התבן והקש והמוץ מריבים זה עם זה, זה אומר בשבילי נזרעה השדה, וזה אומר בשבילי נזרעה השדה, אמרו החטים המתינו עד שתבואו הגורן ואנו יודעין בשביל מה נזרעה השדה, באו לגורן ויצא בעל הבית לזרותה הלך לו המוץ ברוח, נטל את התבן והשליכו על הארץ ונטל את הקש ושרפו, נטל את החטים ועשה אותן כרי וכל מי שרואה אותן מנשקן וכו', כך אומות העולם הללו אומרים אנו עיקר ובשבילנו נקרא העולם, והללו אומרים בשבילנו נברא העולם, אמרו להם ישראל המתינו עד שיגיע היום ואנו יודעים בשביל מי נברא העולם וכו', ועליהם הוא אומר (ישעיה מא) תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם, אבל ישראל ואתה תגיל בה' קדוש ישראל תתהלל עכ"ל.

[וידוע] ש'רוח' הוא כנגד תורה שבעל פה שהוא רוח מקודש דלעילא (זוהר ח"ג ס"א א), והיינו שע"י הרוח שרומז לתורה שבע"פ מבררים את ישראל שהם החיטים מהאומות שהם כקש ותבן, והאות ה' מחטה מורה על מדת מלכות פה תורה שבעל פה, והחטה היא כללא דעשרין ותריין אתון כמו שמובא בזוה"ק (ועי' בפרי צדיק פרשת בלק).

שורש כלל ישראל - אותיות התורה

ב] ונראה עוד, שגם עצם כלל ישראל ואותיות התורה קשורים זה בזה, וכדאיתא בקידושין (דף ל.) לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים וא"ו דגחון חציין של אותיות של ס"ת וכו' עי"ש, ומתבאר שמעלת הראשונים שנקראו סופרים היתה משום שהיו סופרים כל אותיות התורה.

ובפני יהושע (שם) כתב דהוי קשיא לי כמה שנין, לפי שמצאנו בספרים קדמונים ואחרונים שמספר כל האותיות שבתורה הם ששים ריבוא, ועל זה רומז ישראל שנטריון שלו יש ששים ריבוא אותיות

והדברים מבוארים בירושלמי בשקלים (פ"ו ה"א) על הפסוק שנאמר בלוחות מזה ומזה המה כתובים, חנינא בן אחי ר' יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיות' של תורה, ומבואר להדיא שהכל היה כתוב בלוחות, וכן הוכיח הבה"ל מהא דבשבת (שם) אמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן בהר רהב וכו' ואע"פ שהתיבות האילו אינם בעשרת הדברות כלל, והיינו משום שכל התורה היה כתוב בהם.

והוסיף שבזה יש לבאר הא דאיתא בילקוט שמעוני (פ' כי תשא) על פסוק ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן פורח, וכבדו על ידי משה ונפלו מידו ונשברו, ולכאורה אינו מובן מה הכוונה שפרח מהן הכתב וגם יש להבין מה השייכות לזה שנעשו כבדים על ידו של משה, וביאר הבה"ל שבחטא העגל פרח הכתב היינו התורה שבע"פ שגם הייתה כתובה בלוחות, שהתורה שבע"פ נפרדה מהתורה שבכתב, ולכן הלוחות כבדו ביד משה דאי אפשר לנתק את התורה שבכתב מהתורה שבע"פ שהרי בלא הפירוש של התורה שבע"פ גם התורה שבכתב חסרה דאיך נדע מהו מצות תפילין עי"ש.

ואולם בלוחות שניות היה רק את התורה שבכתב, ולא היה כתוב בהם את התורה שבע"פ, וכמו שאמרו בעירובין (דף נד.) אלמלא לא נשתברו הלוחות לא הייתה התורה משתכחת מישראל שנאמר חרות על הלוחות, והיינו משום שכשהיו מסתכלים בהלוחות ידעו את כל הדברים, אבל בלוחות השניים נתחדשה צער ויגיעה גדולה ללומדים אותה, חדא שנתחדש להם שכחה, וגם התווסף להם צער ויגיעה ע"י היצה"ר המבלבל אותם גם בעת לימודם ובראשונים לא היה יצה"ר שולט בהם.

אלוקים אלוקים בכל מה דאתברי וכו', עד דכל עובדא אשתכלל בער"ש, מדאשתכללו כל עובדא אקרי ה' אלוקים שם מלא, ואף על גב דבשם אלהים אתברי כולא, לא אשתכלל בעשיה כל מה דאתברי עד ער"ש, בההיא שעתא אשתכלל כולא בעשיה וכו', ועל דא כתיב והלוחות מעשה אלוקים, כד אשתכלל עלמא בשם אלוקים במעשה, ולא לבתר דכתיב ה' אלוקים ובדא אשתכלל עלמא וקיימא על קיומיה עכ"ל.

וביאור הדברים לפי פשוטתם, שהזה"ק מוכיח שהזמן שנבראו הכתב המכתב והלוחות היה בזמן ערב שבת בין השמשות שבבריאת העולם, והוכיח כן ממה שרק אחר גמר בריאת העולם נקרא ה' אלוקים, והיינו משום שבסוף אשתכלל בעשיה של הכתב המכתב והלוחות, וזהו שנאמר בפסוק 'והלוחות מעשה אלוקים', היינו בזמן בין השמשות שהיה גמר העשיה קודם שנקרא ה' אלוקים' ביום השבת.

ולפ"ז עולה מדבריו, שמה שנאמר שהכתב המכתב והלוחות נבראו בערב שבת בין השמשות ובהם אשתכלול עלמא היינו מה שהיה בלוחות הראשונות, ולכאורה צ"ב הלא את הלוחות הראשונות שיברן משה, וא"כ לא נשאר לישראל מהלוחות האלו ולא קיבלו רק לוחות אחרונות, וא"כ מה היה בלוחות האלו שנקבעו בבריאה בערב שבת בין השמשות שבו הושלם עשיית שמים וארץ.

ונראה לבאר ע"פ המבואר בבית הלוי (דרוש י"ח) שבלוחות הראשונות היה הכל בכתב, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש היה הכל כתוב בלוחות, וזה היה ע"י כתב אלוקים שהוא נס ופלא שהכל היה נכלל וכתוב בלוחות, וכמו שמצאנו שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים (עי' שבת דף קד.) וכמו כן היה בהם נס שכל התורה שבע"פ היה כתוב בלוחות.

השפעת לוחות הראשונות אחר שבירתם

ד] והנה בברכות (דף ה:) אמרו והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון, ונראה שהכוונה בזה שאע"פ שבחטאנו נשברו הלוחות הראשונות, אך מ"מ שכריהם מונחות בארון, להורות לנו שגם כשנסתלק הגילוי המופלא שהיה בלוחות הראשונות, אך עכ"פ הושרש מכוחם לדורות עולם סגולת הלוחות לכלול בתוכם את כל התורה שבכתב ושבע"פ, וגם עתה שנשברו עדיין השפעתם קיימת, וזה הטעם גם שצריך להזהר בכבודו של זקן ששכח תלמודו לאנסו, שאע"פ שנסלק ממנו גילוי תורתו, אך עדיין השפעתה הגדולה קיימת בכל מצב.

ולפי המבואר שהושרש לדורות עולם בלוחות הראשונות שהתורה שבכתב ושבע"פ כאחד כלולות בלוחות, וגם אחר שבירתם שהסתלק הגילוי הזה וכעת אינם כתובים על הלוחות והתורה משתכח מיישראל וכו"ל, אך מכל מקום השפעת הלוחות הראשונות קיימת לעולם לחבר ולכלול את התורה שבע"פ בתורה שבכתב, ניהא שזה מה שהושרש ואשתכלל עלמא בערב בשבת בין השמשות שנבראו הלוחות הכתב והמכתב, והיינו משום שאע"פ שאח"כ נשברו הלוחות הראשונות אך עדיין השפעתם קיימת לכלול בתוכם את כל התורה כאחד.

ונראה שזה הפירוש במה דאיתא בברכות (דף ה.) אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, לחות אלו עשרת הדברות, תורה זה מקרא, והמצוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורותם זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני, ולכאורה צ"ב דאם כל חלק מהתורה נרמז כבר בהמשך הפסוק, א"כ מה היה המשמעות המיוחדת של הלוחות, ונראה שהכוונה בזה שהלוחות הם צירוף ושילוב של שני

התורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ שהם חייבים להיות יחד בלא פירוד ומקום חיבורם הוא בלוחות.

ושמא זהו כוונת הפנ"י לפרש שהחשבון של שישים ריבוא אותיות הוא 'על דרך מזה ומזה הם כתובים', דאפשר שכוונתו לומר שהרי הלוחות מזה ומזה הם כתובים, וא"כ אין לנו את האפשרות לדעת לחשבן את תיבות התורה, שהרי הלוחות כלולים בתוכם את הכל, ואין לנו מושג מה היה כתוב בהם, ואפשר שבהם היה בחינה של שישים ריבוא אותיות כנגד נשמות ישראל, ודו"ק.

ונראה שבעשרת הדברות הושרש גם החיבור שבין המצוות שבין אדם לחבירו לבין אדם למקום, וכידוע מהקדמונים שהחמשה דברות הראשונות הם מהמצוות שבין אדם למקום, והחמשה דברות אחרונות הם מצוות שבין אדם לחבירו, ודבר זה בא להורות ששני החלקים אינם נפרדים זה מזה, וזה דבר נוסף שהושרש כד אישתכלול עלמא.

ובאמת שמי שאין בו מעשים טובים ומדות טובות אינו זוכה לתורה, וכמבואר בגמרא בב"ב (דף ע"ג:) ברבה בר בר חנה דחזי תרי אווזא דנטפי גדפייהו משומנייהו, ושאל אותם אית לן בגוייכו חלקא לעלמא דאתי, חד אחוי ליה גדפא וחד אחוי ליה אטמא, וביאר במהרש"א דאווזא רומז לחכמה, וכמו שאמרו הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה, ושירת אווז הוא שהאווז רואה את ישראל עוסקין בתורה אומר קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו ערבה מסילה לאלוקינו, וזהו ששאל רבב"ח האם אית ליה חלק בחכמה, ואחוי ליה גדפא ואטמא והיינו שיעשה מעשים טובים בידיו וברגליו וע"י זה יזכה לחכמה, ומתבאר שבלא מידות טובות לא זוכים לחכמה, ונראה שגם זה נשרש בלוחות וכו"ל.

דרוש ג

קבלת התורה - מתנה וירושה

שיחה ליל חג השבועות תשע"ד קודם מעריב

בני בכורי ישראל - תורה ציוה לנו מורשה

א במשך חכמה פ' וזאת הברכה שואל קושיא, וכדי לבארה נקדים הקדמה, הקב"ה אומר למשה רבינו ע"ה קודם יציאת מצרים, 'ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל' (שמות ד, כג) ומזה שהוזכר שישאל הוא הבן הבכור, משמע שיש עוד בנים לה', אלא שבני ישראל הם בני 'בכורי', ואפשר שיש לדחות שגם בן יחיד יש לו דין בכורה.

אבל נראה שבאמת נרמז בזה יותר, דהנה באבות דרבי נתן (פרק מ"ד) איתא 'ישראל נקראו בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם, ומלאכי השרת נקראו בנים, שנאמר ויבואו בני האלוקים ואי אתה יודע איזה אהוב מהם, כשהוא אומר בני בכורי ישראל, אתם חביבין לפני יותר ממלאכי השרת', ונראה בדברי המדרש שמה שאנחנו נקראים בני בכורי, הטעם בזה מחמת שאנחנו 'בכורים' וחשובים כלפי מלאכי השרת.

והיכן באה חביבות זאת לידי ביטוי, בקבלת התורה, שמלאכים רצו לעכב את מתן תורה ושהתורה תישאר אצלם, ואמרו לפני ה' יתברך, חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם וכו' תנה הודך על השמים וכמבואר בשבת (דף פח:), ונמצא ש'הבכורה' והעדיפות של בני ישראל על המלאכים הייתה במה שקיבלו את התורה הקדושה.

ולפי המבואר כתב המשך חכמה (דברים לג, ד) שלכאורה יש להקשות למה עם ישראל משועבדים לתורה ולמצוות, הרי אם התורה היא חלק 'בכורה', הלא בכור שאמר איני נוטל ואיני נותן רשאי דמתנה קריא רחמנא כמבואר בסוגיא (ב"ב קכד, ב), וא"כ למה כלל ישראל משועבדים לכך.

וביאר שלכן אמר הכתוב (שם) 'והם תוכו לרגליך' ודרשו חז"ל בשבת (דף פח.) דהיינו שכפה עליהם הר כגיגית, והרי מתנה אינה יכולה להינתן בעל כורחה, והטעם בזה שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, מפרש הפסוק בסמוך 'תורה שצוה לנו משה, מורשה, קהילת יעקב' היינו שהתורה שציוה לנו משה היא ירושה משלושת האבות, רק מפני מה לא קיבלו התורה עד בוא משה, מפני שעדיין לא היו מאוחדים כעם אחד ואין מלך בלא עם, ולכן אז בעת היות כללות ישראל ששים רבוא, אז היה מה שנאמר בסמוך 'בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל', ונמצא א"כ שאע"פ שהתורה היא ודאי מתנה אבל היא גם ירושה, ובירושה אי אפשר לומר איני נוטל ואיני נותן.

ובדומה לזה אומרים בפייט 'נחמדים ירשה, להיות להם מורשה' שהתורה היא לנו ירושה מאבותינו, והיא גם מורשה להנחיל לדורות הבאים, ויש לבאר מהו הענין בירושה ומורשה.

זכיה לתורה - רוממות וענווה

ב] במדרש רבה (שה"ש ב, ה) על הפסוק - סמכוני באשישות. בשתי אשות, באש של מעלה ובאש של מטה, דבר אחר סמכוני באשישות, בשתי אשות, תורה בכתב ותורה בפה, דבר אחר סמכוני באשישות, באשות הרבה, באשו של אברהם ושל מוריה ושל סנה, ובאשו של אליהו ושל חנניה מישאל ועזריה.

ובביאור המיוחדות באש של מוריה ואש של סנה, מבאר במנחת עני (פרשת במדבר), שהרי הפסוק אומר (דברים ד, לו) מן השמים השמייעך את קולו ליסרך, ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, היינו שיש אש של מעלה שהיא בבחינת 'רוממות', ויש אש של 'שפלות' ושתי הדברים האלה נצרכים לקבלת התורה, אש של רוממות שהיה בהר המוריה וכמו שנאמר אחר העקידה 'בהר ה' יראה' שהוא לשון התרוממות, שהקב"ה חשק בעם ישראל וקרבת לעבודתו לדורות עולם, אך מאידך גם השפלות נצרכת בכדי לזכות לכתרה של תורה, וכנגד זה היה האש בהר סיני, שבא להורות שאין לעם ישראל קיום ויכולים ברגע להיות למאכולת אש, וגם האש שהיה בסנה בא להורות על השפלות הנצרכת בכדי לזכות לגילוי שכינה.

ה' עוז לעמו יתן - ה' יברך את עמו בשלום

ג] והנה דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (כט, א) מזמור לדוד הבו לה' בני אלים, הבו לה' כבוד ועוז, ובגמרא בר"ה (דף לב.) תנו רבנן מניין שאומרים אבות, שנאמר הבו לה' בני אלים, ובילקוט שמועני (בתהלים שם) איתא 'הבו לה' בני אלים, בניהם של אותן שנשחטין כאילים, אברהם אמר אני שוחט, ויצחק אמר אני נשחט. דבר אחר הבו לה' בני אלים, בני אלמים בני חרשים, בנים שיש להם מה להשיב למקום ואינם משיבים, ועל זה

ממשיך הפסוק 'הבו לה' כבוד ועוז', היינו שכלל ישראל שהם 'בני אלים' יתנו כבוד ועוז.

והנה ידוע (מד"ר שה"ש ב, ג) שאין עוז אלא תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן, וא"כ כוונת הפסוק שבני אלים, הבו לה' כבוד ועוז, היינו שכלל ישראל זכו לדורות לעוז שהיא התורה בגלל שהם בני אלים, וחלק זה הוא מורשה לנו, ויש להתבונן מהו ענין עוז התורה.

בגמרא בזבחים (קט"ז.) מבואר שבזמן מתן תורה, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם וכו' אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' 'עוז' לעמו יתן, מיד פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום עי"ש. ויש להתבונן בדבר מה הטעם שבירכו את ישראל ואמרו ה' יברך את עמו בשלום.

וביאר בספר 'דברי מהרי"א' שבאמת גם האומות ידעו שהקב"ה נותן את התורה לעם ישראל כי הלא גם להם הציע לקבל התורה ולא רצו לקבלה, אלא שסברו שמתן תורה צריך להיות בו' סיון, וכשראו שעבר ו' בסיון ולא היה קבלת התורה, ובכל זאת יש רעש גדול ביום ז' בסיון חשבו שגם ישראל לא רצו לקבל, והקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ואמרו ה' למבול ישב, אמר להם בלעם ה' עוז לעמו יתן היינו שקבלת התורה זה היום.

והנה בטעם הדבר שהוסיף משה יום אחד מדעתו, יש לבאר שבכל יום מר"ח סיון התברכו ישראל בברכה אחת מהברכות שמוזכרות בשים שלום, והרי יש ז' ברכות, תורת חיים, אהבת חסד, צדקה וברכה, רחמים, חיים ושלום, ובלא הוספת יום אחד לא היה את הים בכדי להתברך ברכת השלום ולא ברכת השלום אי אפשר לזכות לתורה, ולפיכך הוסיף משה

המצוות, וכמו שביאר בספר מנחת עני (פרשת במדבר) שהקב"ה 'נותן עוז ותעצומות לעם'.

וביאר הדברים שבמעמד הר סיני היה קולות וברקים, וע"י כך ניתנו לעם ישראל עוז ותעצומות לקיום התורה והמצוות, ולעמוד בכל הדורות בעוז ותעצומות כנגד כל הניסיונות הקשים, ולכן נתנה התורה בקולות וברקים, והאומות לא הבינו דבר זה למה ניתנה תורה בקולות וברקים וחשבו שזה סימן למבול, עד שאמר להם בלעם כי ה' 'עוז' לעמו יתן, שה' יתברך נותן את התורה בצורה הזו לעם ישראל בכדי שיקבלו את העוז והכוח לעמוד בכל הניסיונות.

וזה הכוח שקבלנו בהר סיני לעמוד בעוז ותעצומות בכל התקופות שבקשו להשכיחם תורתך, שמכוח אותם הקולות יש לעם ישראל את העוז והתעצומות לעמוד כנגד זה, ומהיכן קבלו את הכוח הזה 'מסמכוני' באשיות, היינו וכמו שביאר המדרש שנרמז בזה הרבה אשות 'אש' שהיה בהר המוריה ואצל אברהם והאש שהיה בסנה ובהר סיני וכו' וזה מה שהועיל לעם ישראל להסתמך ולהישען על כך לדורות.

מתן תורה - וגם כך יאמינו לעולם

ה' ובאמת נראה שבאש שהיה בהר סיני היה כוח נוסף ומיוחד, שהרי הכתוב מעיד (שמות יט, ט), הנני בא אליך בעמוד הענן בעבור ישמעו העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, והקשה האור החיים (שם) דהא כבר כתיב קודם בקריעת ים סוף ויאמינו בד' ובמשה עבדו, וא"כ מה נוסף עתה במתן תורה שאמר ה' יתברך למשה רבינו שיאמינו בו לעולם.

וביותר קשה דהנה בחת"ס התקשה היכן היה אמונה 'במשה עבדו' בים סוף, וביאר החת"ס שהרי הענן הוביל את עם ישראל מציאתם ממצרים בכל הדרך עד ים סוף, ועתה, הענן הלך מאחוריהם ולכאורה

יום אחד מדעתו שיזכו גם כן לברכת השלום, ולפיכך ענו האומות ואמרו ה' 'ברך את עמו בשלום היינו הברכה שנוספה להם ביום ז' בסיון.

ובאמת שברכת ה'שלום' היא ברכה שכוללת הרבה פרטים, א. שיהיה שלום בעולם ב. שיהיה שלום ביניכם לבין עצמכם, וכמו שאמר הפסוק (ויקרא כו, ו) ונתתי שלום בארץ, וכתב הרמב"ן דהלא כבר כתיב וישבתם לבטח בארצכם אלא הכוונה שבפסוק זה נוסף ברכה שיהיה 'שלום ביניכם'.

ונראה שנכלל עוד בברכת השלום ענין שלישי, ע"פ דברי העונג יו"ט (סוף דרוש ב' לחג השבועות) שביאר הא דמבואר בפסחים (דף סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא יום שניתנה בו תורה לישראל, וביאר את הענין, שהרי כל העוסק בתורה עושה שלום בין פמליא של מעלה לפמליא של מטה, וביאר הר"מ אלמושינונו שבאמת לנפש האיש הישראלי אין קיום להיות מחוברת עם הגוף העכור, כי הם שני הפכים בדבר אחד, שהרי זה מושך למעלה וזה למטה, והתורה משימה שלום ביניהם.

ולפיכך אמרו הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, היינו להראות שעל ידי עסק התורה זוכים לעשות שלום בין צרכי הגוף לצרכי הנפש ועי"ש בעונג יו"ט, וזה שלום שהאדם עושה בתוך עצמו ע"י התורה, שרק ע"י התורה נעשה שלום בפנימיות האדם בחלקים שסותרים זה לזה, וגם זה בכלל ברכת השלום שהוצרכו ישראל לזכות לכך ע"י קבלת התורה.

נותן עוז ותעצומות - לקיום התורה

ד' והנה בפשטות עוז זה התורה בעצמה, וכמו שנאמר ה' עוז לעמו יתן היינו שה' נתן לנו את העוז שהיא התורה וכפי המבואר בסוגיא בזבחים, אך יש בזה פירוש נוסף שה' יתברך נתן לנו 'עוז' עבור קיום

התורה עליהם בפקודיה וחוקיה, לכן כתוב 'ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני', הוא ששם רפו ידיהם, שראו שאין בכוחם לחיות חיי טבעי ופראי ככל העמים, רק באופן השגחה פרטית ובשמירת התורה אשר יהיו ראויים בה להשגחה הפרטית עכ"ד, ומתבאר בדבריו שמלחמת עמלק הייתה תוספת הכנה לקבלת התורה ולרצון להשתעבד לתורה וביותר הוכר להם מציאות זו שתלויים הם במשה שכאשר הרים ידו גבר ישראל, והיה בזה הכנה ל"וגם כך יאמינו לעולם".

עזות דקדושה - ללימוד וקיום התורה

[ו] ואפשר לבאר עוד מה שניתן לישראל 'עז', דהנה בביצה (דף כה:) איתא, תנא משמיה דרבי מאיר מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, תנא דבי רבי ישמעאל מימינו אש דת למו אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם דת אש, איכא דאמרי דתיהם של אלו אש שאלמלא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם, והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש שלשה עזין הן ישראל באומות וכו'.

ופירש רש"י 'שהן עזים - ונתנה להם תורה שיעסקו בה, והיא מתשת כחם ומכנעת לבם', ונראה שמידה העזות שיש לישראל היא מידה מגונה, וכיון שטבע ישראל להיות 'עזים' לפיכך ניתנה להם תורה, שהרי בלא התורה היו כל כך עזים עד שאין כל אומה ולשון יכולים לעמוד בפניהם.

אולם ברמב"ן (בדברים ז, ו) כתב שדבר זה הוא מעלה לבני ישראל, שה' יתברך ראה שאנחנו ראויים להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים, כמו שאמרו שלשה עזים הם ישראל באומות, כי יעמדו לו בנסיונות, והביא מהמדרש (שמו"ר מב ט) שעם ישראל אינם מכזבים בברית ה' אלא 'או יהודאי או צלוב', וכן כתב הפני יהושע בביצה (שם) והוסיף שזה על דרך מה ששנו באבות (ה, כ) יהודה בן תימא אומר

היו הם צריכים לילך אחר הענן, אך בכל זאת הלכו אחר משה, והיינו מכיון שכבר היה מושרש להם שצריכים לשמוע בכל משה רבינו ע"ה שזהו יסוד התורה שבע"פ.

ומתבאר שאע"פ האמינו כבר בה' ובמשה עבדו אפילו כנגד מה שהענן הראה להם לכאורה להיפך, מכל מקום עדיין לא היה הדבר מושרש בהם כל כך, ורק במעמד הר סיני קבלו את המושג וגם כך יאמינו 'לעולם', היינו שקודם הרי סיני היה חסר באמונה לעולם, ובהר סיני ע"י האש הגדולה והמראות הנוראים שראו בהר סיני הושרש בנו את האמונה לעולם.

והדברים מבוארים בדברי הרמב"ם (פ"ח מיסודי התורה ה"א) שכתב וז"ל משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף וכו', ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו, ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי, שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה עכ"ל.

ובמשך חכמה (דברים לג, ג) הוסיף שסיבבה ההשגחה העליונה להביא את עמלק, כדי שירצו לקבל את התורה, שיראו כי אין להם תקוה טבעית לבא לרשת גוי לא בחרב וחנית. כי 'כאשר יניח משה ידו וגבר עמלק', ויוכרחו לכוף יצרים וחומרותם הטבעי הרוצה בפריקת עול, לאחוז בעבותות אשר תשים

וזה הנחלה לדורות שקיבלנו מהר סיני, שהרי נפש הבן חקוקה בנפש האב, ונפש הישראלי מושרשת בהר סיני, ועכשיו ביום הגדול של חג השבועות שהוא סימן לכל השנה, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב דף קמז.) שאם יום טוב של עצרת הוא 'יום ברור' זרעו חטים משום שהוא סימן יפה לכל השנה כולה, וביאר המהרש"א שזה רומז לבהירות בתורה, א"כ ככל שנתחזק בלימוד התורה בהתמדה ובחשק נזכה לסיעתא דשמיא לכל השנה כולה.

וע"י שאנחנו לומדים כעת 'פרק יש נוחלין' נזכה שיקוים בנו 'להנחיל לאוהבי יש' אכ"ר.

הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים, ובפרט בלימוד התורה שלא הביישן למד.

ונראה שעזות הראשונה שהייתה כבר בטבעם קודם מתן תורה, בא להם מעבודת האבות שהיו עזים כנמר לעשות רצון אביך שבשמים, ועל זה נאמר שאלמלא לא ניתנה תורה לישראל שיעסקו בה ומתשת את כחם, היו עוסקים תמיד בכיבוש ואין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם, ובמתן תורה זכו ל"עוז ותעצומות" בכדי שיוכלו לעמוד בקבלת התורה כל הימים.

דרוש ד

דרכים לזכות לקבלת התורה

(שבועות תשנ"ח בשיבת אור ישראל)

ולא הנחלתו מלכינו לעובדי פסילים וכו', מה שלא מצינו בפסח ובשאר המועדים, ולהנ"ל מבואר שזהו ענין מיוחד דווקא לשבת שהיא עדות על חידוש העולם והיתה ראויה גם לשאר האומות ומ"מ ניתנה לישראל שראו את גילוי כבודו יתברך בכל שינוי הטבע שהיו ביציאתם ממצרים וכמש"נ.

ואולם בשאר המועדים, אע"פ שגם הם שייכים דווקא לישראל, מכל מקום אינם עדות למעשה בראשית אלא הם כנגד המאורעות שהיו מצד ה' יתברך כלפי ישראל בימים הללו, שהרי פסח הוא זכר ליצי"מ, שבועות למתן תורה, וסוכות לענני כבוד, ובאמת שגם הארת המועדים שונים זה מזה, שהרי בפסח ה' הגאולה ממצרים 'גוי מקרב גוי', וכמו שאמרו במדרש רבה (שה"ש ב, ב) על הפסוק כשושנה בן החוחים, ר' אליעזר פתר קרייה בגאולת מצרים, מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים קשה לבעלה להלקט, כך גאולתן של ישראל היתה קשה לפני הקדוש ב"ה, הה"ד או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב וגוי, והיינו שגאולת ישראל ממצרים הייתה ע"י השפעה רק מצד הקב"ה בלא מעשינו, משא"כ בשבועות שה' התקרבות גם מצד ישראל כשהכינו את עצמם בכל השבעה שבועות לזכות לקבלת התורה.

ובזה ביאר את המדרש רבה (שם, ג ב) א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר ברבי יוסי אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו הן, אמר לו היאך, אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בת

חילוק בין קדושת השבת למועדים

א בגמרא בזבחים (קט"ז). מבואר שבזמן מתן תורה, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מכול בא לעולם וכו' אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, מיד פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום עי"ש. ויש להתבונן בדבר מה הטעם שבירכו את ישראל ואמרו ה' יברך את עמו בשלום.

ונראה לבאר דהנה במשך חכמה (דברים ה, יב) ביאר שיש הבדל בין שבת ליו"ט, שבת בעיקרה היא עדות שיש מנהיג לבירה שהוא ברא את העולם, וכמו שנאמר בעשרת הדברות שבפרשת יתרו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו. אבל לכאורה הכרה זו אינה ענין לישראל דווקא, שהרי אפילו אומות העולם גם מאמינים שיש מנהיג לבירה, וא"כ למה השבת ניתנה דווקא לישראל ולא גם לשאר האומות, ולפיכך נאמר בדברות אחרונות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' וגו' על כן צוה ה' אלוך לעשות את יום השבת, דהיינו שרק כלל ישראל שהיו במצרים וראו את כל שינוי הטבע הם יכולים להעיד בהכרה ברורה ובנאמנות שיש מנהיג לבירה, ולכן ניתנה השבת דווקא לישראל.

ולפי"ז ניתן לבאר למה בתפלת שחרית בשבת אומרים ולא נתתו ה' אלוהינו לגויי הארצות

סח, ב) הכל מודים בעצרת דבעינן 'לכם', שיהיה כל האומה מקושרים זה לזה, מאי טעמא יום שניתנה בו תורה לישראל, שכוח שבכלל ישראל להכריע אחד בשביל חבירו הוא רק ע"י שיש שלום ביניהם ולכן הותר אוכל נפש למען תשרה ביניהם האהבה והשלום.

ובאמת שידוע לבאר שעצם מה שניתן הכוח למשה רבינו להוסיף יום אחד מדעתו זה גופא קבלת התורה שיכול לקבוע מתי יהיה מתן תורה, ובוה מיישב הבית הלוי את קושית המג"א האיך אפשר לומר מתן תורתנו בו' בסיון הלא התורה ניתנה רק בו' בסיון שהרי הוסיף משה יום אחד מדעתו, ולהנ"ל פשוט דו' סיון הוא יום מתן תורתנו היינו שנתנה לנו התורה להכריע ולקבוע את דיני התורה וכמו שביאר בזה רבינו הקצוה"ח בהקדמה יעו"ש.

והנה איתא בספרים דכל יום מר"ח סיון נתברכו ישראל בברכה אחת מזו' ברכות שנתברכו בהם ישראל, תורת חיים, אהבת חסד, צדקה, ברכה, רחמים, וחיים ושלום, ולכן הוסיף משה יום אחד כדי שתשרה ברכת שלום שזה קיום כל התורה, ונתבאר עוד במקו"א (דרוש ד).

ומעתה נראה שהאומות ידעו שיהיה מתן תורה, שהרי כל קיום העולם היה תלוי ביום השישי וכדאיתא בחז"ל, אבל סבורים היו שמתן תורה יהיה בו' סיון, וכשעבר ו' ולא קבלו ישראל את התורה חשבו שהקב"ה מחזיר העולם לתוהו ובוהו, ולכן כששמעו את הקולות למחרת באו לבלעם לשאול אותו האם הולך להיות כעת מבוול, והשיב להם שהתורה ניתנת בו' משום שמושה רבינו רצה שיזכו גם בברכת השלום ולזה מיד פתחו ואמרו 'ה' יברך את עמו בשלום'.

ולמדנו מכאן את גודל הוצרך בברכת השלום עד שמחמת כן עכב משה רבינו את מתן תורה בעוד יום, ונראה שבכך זה נצרכת בפרט בזמן קבלת

ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל, עי"ש, וביאר המשך חכמה שזה כנגד שלוש הרגלים, פסח הוא בחינת בתי שרק הקב"ה נותן, שבועות בחינת אחותי משום שהי' התקרבות גם מצד ישראל, ואילו בסוכות זה בחינת אמי שהי' כנגד ההתקרבות שמצד ישראל.

ונמצא ששבועות הוא בחינת אחותי שהי' התקרבות גם מצד ישראל, וההתקרבות הייתה ע"י ישראל וכמו שנאמר ויחן שם ישראל וכן שאמרו ישראל נעשה ונשמע.

התקרבות עם ישראל לה' יתברך בשבע שבועות בתורה ובמידת השלום

ב] ונראה שנכלל בהתקרבות מצד כלל ישראל לקוב"ה גם עבודה על החלק של בין אדם לחבירו, דהנה במשך חכמה (ויקרא, כג, כא) ביאר עוד הבדל בין שבת ליו"ט, שכמו שבכל המצוות מצינו שיש הבדל בין מצוות שבין אדם לחבירו ולמצוות שבין אדם למקום, כך השבת היא מצווה שבין אדם למקום, וכמו שנאמר 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם' וכולן מתחברים בחיבור העליון למעלה, ובדיני השבת נאמר אל יצא איש ממקומו ואין היתר לאורחין לבוא אליו בשבת. משא"כ יו"ט הוא קשר בין ישראל אחד לחבירו ולכן מלאכת אוכל נפש מותרת, ואם יבואו אלף אורחים יאפה לכולם לחם, ואמרו (פסחים מו:) האופה מיום טוב לחול אינו לוקה, הואיל וחי לאורחים.

וביותר מצינו ענין אחדות ישראל בחג השבועות, שאימתי התחילה התורה להתנהג על פי חכמי האומה, וזהו תורה שבעל פה - משישי בסיון שמושה חידש יום אחד, והסיבה הייתה בכדי לדאוג ליחידים בכלל ישראל שיוכלו כולם להיטהר ולקבל את התורה וכמבואר בשבת (פו. :), וזה שאמרו (פסחים

עצמו, וכנגד מה שכל אחד קיבל להשיג על חבירו זכו להכלי זיין משום שלזה צריך כח וגבורה.

ולפ"ז מבואר מאוד למה היו נצרכים כל כך לברכת שלום, דמאחר שכל אחד נעשה ערב על חבירו והיה צריך לחגור כלי זין כדי לשמור עליו שיקיים את מצוות ה', ממילא היו נצרכים לברכת השלום בכדי שדבר זה לא ימנע ח"ו את השלום מעם ישראל.

ונראה עוד שבאמת הכלי זיין אינו נצרך רק בשביל השמירה על חבירו, אלא כל אחד צריך אותם גם לעצמו בכדי להילחם עם עצמו כנגד יצרו וטבעו בכדי ללמוד תורה ולעבוד את ה', וביותר שהתורה עצמה היא הכלי זיין כנגד יצה"ר, וכמו שאמרו חז"ל בקידושין (דף ל:): שהקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שהרי היצה"ר עושה הרבה תחבולות שבתחילה קודם שיחטא האדם והוא חפץ להחטיאו, הוא מקל בעיניו את מעלת התורה וחשיבותה כדי שלא יהי' קשה לאדם לחטוא, ואח"כ כשהאדם רוצה לעשות תשובה ולחזור אל ה' יתברך, היצה"ר מכניסו ליאוש ע"י שמגדיל בעיניו את חומרת החטא ובכך מונעו מלעשות תשובה.

וראיתי בספר אור דוד (פ' משפטים) שמפרש בדרך זו את דברי המדרש רבה (בראשית, כב) רבי חנינא בר פפא אמר אם בא יצרך להשחיקך דחהו בדברי תורה, אם עשית כן מעלה אני עליך כאילו בראת את השלום וכו', רבי סימון אמר אם בא יצרך להשחיקך שמחהו בדברי תורה, וביאר האור דוד דרבי חנינא קאי קודם החטא, ולזה אומר לאדם 'דחהו' בדברי תורה והיינו בתוקף ובכל עוז, אך לאחר החטא 'שמחהו' בדברי תורה היינו שתראה לו את השמחה והחדוה שיש בדברי תורה ואל תכנס כלל ליאוש.

התורה, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק ויחן שם ישראל כנגד ההר כאיש אחד בלב אחד, שמתן תורה היה ע"י שהיו ישראל בשלום ביניהם, וכן מתבאר בדברי המשך חכמה שהכוח שניתן לחכמי התורה הוא רק ע"י השלום בין כל ישראל.

כלי מלחמה הנצרכים ללימוד התורה

ג] והנה בבית הלוי (בדרוש י') ביאר הא דכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב דבפירוש המילה 'עדים' מצינו שני פירושים דבגמרא בשבת (פח). איתא דכשאמרו ישראל נעשה ונשמע ירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד שני כתרים, וכשחטאו ניטלו מהם, שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב ומפרש ש'עדים' הכוונה היא לכתרים, אולם בתרגום אונקלוס תרגם 'וכען אעדי תיקון זינך מינך וכו' ואעדיאו בני ישראל ית תיקון זינהון מטורא דחורב', ומבואר שהוא מפרש עדים דהיינו כלי זיין.

וביאר הביה"ל דלא פליגי ע"פ מה שאמרו חז"ל במדרש תנחומא (תצוה יא) א"ר אבא בר' כהנא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד חבבן הקב"ה ושלח לכל אחד מהן שני מלאכים והי' אחד חוגר לו זיינו ואחד נותן לו עטרה בראשו, וביאר דהנה כל אחד אמר כל אשר דבר ה' 'נעשה' ולכאורה הי' לכל אחד לומר כל אשר דבר ה' 'אעשה' והיינו שאמרו בלשון רבים נעשה משום שכל אחד קיבל שני קבלות א' שהוא בעצמו יקיים התורה, וגם קיבל עליו להשיג על חבירו שיקיימנה ולא יניחו לעבור עליו, וכמו שאמרו (בתנחומא פ' יתרו) רבי אומר בשעה שעמדו ישראל על הר סיני הושוו כולם לב אחד לקבל עליהם מלכות שמים בשמחה וכו' ולא עוד אלא שהיו ממשכנין עצמן זה על זה, וזהו כמש"כ דמשאמרו בלשון רבים קיבלו כל א' להשיג גם על חבירו, ולפיכך זכו לשני מתנות, ד'העטרה' הי' עבור מה שקיבל על

תורה - כלי מלחמה הגדול ביותר כנגד יצר הרע

ד ובאמת שהתורה היא הכלי זיין הגדול ביותר כנגד יצה"ר, דהנה בגמרא ב"ב (קסד:) אמרינן אמר רב עמרם אמר רב ג' דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהורי עבירה, עיון תפלה, ואבק לשון הרע, ותמה מהרש"א א"כ אמאי קרי לי' עבירה הלא מבואר בגמ' שלא שייך להינצל מכך, ותיריך, ש'אדם' אינו ניצול אבל היותר מדרגת אדם ניצול, ותפקיד האדם להתעלות על מדת אדם עיי"ש, אלא שזה קשה קצת שתובעים מהאדם שיהי' מלאך.

וכתב האור דוד לבאר, דהנה בגמרא סוטה (דף כא.) א"ר יוסף תורה מגנא ומצלא, בין בעידנא דעסיק בה ובין דלא עסיק בה, מצות בעידנא דעסק בה מגנא ומיצלא בעידנא דלא עסק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלה. ומקשה לי' רבא אלא מעתה דואג אחיתופל דלמדו תורה אמאי לא מגנה עליהו, אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלה, בעידנא דלא עסיק בה מגנא ולא מצלא, מצוה תמיד מגנא אבל לא מצלא.

ותמהו מכאן על הריטב"א בכתובות (דף ע"ז:) דאמרי' דריב"ל אידבק בבעלי ראתן, אמר אילת איתבית ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אצולי לא כל שכן, וכתב הריטב"א דאף בעידנא דלא עסק בה כיון דקא עסיק בתורה לשמה התורה מצילה אותו, ותמהו מגין לו לריטב"א דבר זה דבתורה לשמה אף בדלא אעסיק בה היא מצלת, ובפשטות מבואר שטעמו מכיון

דעל לשמה אין ראי', שהרי כל הראי' הי' מדואג, ובדואג הלא אמרי' בסנהדרין אין תורתו של דואג אלא מן השפה ולחוץ, אבל תורה לשמה באמת אף בדלא עסיק בה מגנא ומצלא.

ומעתה א"ש דהא דאמרו חז"ל שבג' דברים הללו אין אדם ניצול בכל יום, דהיינו רק כשעוסק בתורה שלא לשמה, אבל בלומד לשמה תורה מגנא ומצלה ודאי ניצול אף מאלו ולכן נקראו 'עבירות' שהרי האדם יכול להינצל מהם ע"י שיעסוק בתורה לשמה, ולמדנו מדבר זה כמה בעינן ל'כלי זיין' שהיא התורה עצמה בכדי להינצל מן החטא.

והנה בשבת (דף סג.) תנן לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת וכו' ואם יצא חייב חטאת, רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו, ובגמ' אמרי לה אביי לרב יוסף מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך, אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא האי בדברי תורה כתיב, ומתבאר שדברי תורה הכלי זיין שמפארים את התלמיד חכם וע"י ניצול מכל החטאים.

ובאמת שכעת הזמן להתחזק מאוד בלימוד התורה ובתפילה לזכות לכתרה של תורה, וכמו שביאר הגר"א קוטלר זצ"ל ששבועות אינו 'זכר' למתן תורתנו, אלא הוא 'זמן' מתן תורתנו, וכמו שאמרו 'קול גדול ולא יסף' והיינו דלא פסק הקול, שכל הזמן יש 'מתן תורה' והקב"ה כל הזמן 'נותן' התורה למי שרוצה ומשתדל לזכות לזה.

דרוש ה

חג השבועות - ביטול יצר הרע

נאמר בהיכל ישיבת אור ישראל לצעירים ערב חג השבועות תשס"ג

עצרת - יום טבוח וניצוח יצר הרע

א במשנה בחגיגה (דף יז.) תנן, עצרת שחל להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים יום טבוח אחר השבת, ובית הלל אומרים אין יום טבוח אחר השבת, ופירש רש"י יום טבוח - של קרבנות ראייה וחגיגה של יום טוב - לאחר השבת, שאין קריבין לא ביום טוב ולא בשבת'. והתקשו בזה המפרשים למה קרבנות ראייה וחגיגה של חג השבועות נקרא יום טבוח ולא יום הקרבה.

והנה בגמרא בשבת (דף קטז:) מבואר שאין מקיזין דם במעלי יומא דעצרתא דהוי סכנה, וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת, דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשרייהו ולדמיייהו. ומתבאר בדברי הגמרא שבכל שנה ושנה בחג השבועות צריך מחדש לקבל את התורה, ואם אין מקבלים את התורה יש סכנה גדולה מהזיקא ששמה טבוח, ויש להתבונן בדברים מה היא הרוח הזו, ולמה היא שייכת לקבלת התורה.

ונראה לבאר דהנה בגמרא בסנהדרין (דף מג:) איתא אמר רבי יהושע בן לוי כל הזובח את יצרו ומתודה עליו, מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא, דכתיב זבח תודה יכבדנני.

וביאר המהרש"א ז"ל רצה לומר הכובש את יצרו, כמו שישד ר' אפרים גבורות הזובחים אשר

יצרם טובחים ומודים ומשבחים המה הגבורים, ור"ל שכובש את יצרו להבא ומתודה לשעבר, וע"פ דרך זה יתיישב מה שכתוב פרק מפנין מעלי יומא דעצרת נפיק ביה זיקא ושמיה טבוח וכו', דלכאורה קשה דלא ה"ל לקרותו טבוח אלא טובח שבא לטבוח אחרים, אבל לפי מה שאמרו הכא שהכובש את יצרו ומנצחו הוא זובח יצרו, במתן תורה נמי, דודאי ההוא זיקא שהוא השטן הוא יצר הרע הוא רוח מלאך המוות שבא לטבוח את ישראל אילו לא קבלו התורה, אבל כיון שקבלו התורה וכבשו את יצרם הרי אדרבה זבחו ישראל את היצר הרע ושפיר מקרי טבוח עכ"ל.

ומתבאר מדברי המהרש"א שהטעם שהרוח הזו שהיא היצה"ר נקראת 'טבוח' זה על שם מה שעשו לו היינו שטבחו אותו ע"י שכבשו את יצרם, והנה בגמרא מבואר שרוח זו יוצא בכל מעלי יומא דעצרתא, והיינו שזהו עיקר עבודת היום לטבוח את היצר, ואם לא טובחים אותו היצר מתגבר על האדם וטבחו שהרי הוא יצר הרע והוא מלאך המוות, ונמצא שבחג השבועות האדם נמצא בסכנה גדולה האם יצליח לנצח את היצר ולטבחו, וזה דבר שמחייב מאוד בעבודת היום לכבוש את היצר הרע ולזכות לכתרה של תורה ולשלימות המעשים.

ובזה מתבאר לנו למה קרבנות חג השבועות נקראים יום טבוח, כיון שעיקר שם היום הוא יום טביחה ליצר הרע, וא"כ כשמקריבים את קרבנותיו הוא נקרא יום טבוח.

הריגת היצר - התשת כוחו

להתייש את כוח היצר הרע שזה הריגתו וטביחתו ולפיכך יום זה נקרא 'יום טבוח' וכמו שנתבאר.

מלחמה ביצר ומלאך המוות - בכוח התורה

ג בגמרא בשבת (דף ל.) איתא שאמר דוד לפני הקב"ה רבנו של עולם הודיעני ה' קצי, אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם וכו' אמר לו בשבת תמות, אמות באחד בשבת, אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, אמות בערב שבת, אמר לו כי טוב יום בחצריך מאלף, טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח, ולמדנו מדברי הגמרא שאע"פ שאין לו שום השגה מה המשמעות של אלף עולות ששלמה המלך מקריב לפי ה' על גבי מזבח, אך לימוד התורה של דוד המלך חשוב יותר מכל זה.

והנה להלן (בע"ב) מבואר שאחר שדוד המלך ידע שימות בשבת, כל יומא דשבתא [של כל שבתות השנים - רש"י] הוה יתיב וגרים כולי יומא [שלא יקרב מלאך המות אליו, שהתורה מגינה ממות - רש"י], ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה, דלא הוה פסק פומיה מגירסא, אמר מאי אעביד ליה, הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה, אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני [מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה - רש"י], נפק למיחזי, הוה סליק בדרגא, איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה, עי"ש.

ומתבאר מדברי הגמרא דבר נפלא בכוח התורה, שאע"פ שנגזרה גזירה שדוד יפטר מן העולם בשבת, והרי אף השבעים שנה שלו קיבלם במתנה משנותיו של אדם הראשון וכדאיתא בחז"ל, ואע"פ כן לא היה כוח ושלטון ליצר הרע עליו כל זמן שהוא עוסק בתורה, שהרי התורה מגינה ממות, ובלא

ב ומצאנו עוד בירושלמי בברכות (ט, ה) שאברהם אבינו הפך את היצר הרע להיות טוב, 'אבל דוד לא היה יכול לעמוד בו והרגו בלבו. מאי טעמא 'ולבי חלל בקרבי', היינו שמהפסוק בתהילים (קט, כב) אנחנו למדים שדוד טבח והרג את יצר הרע לגמרי עד שאמר ולבי חלל בקרבי בלא יצר הרע.

ויש ללמוד ולהתבונן מה המשמעות של טביחת והריגת יצר הרע שמצאנו בחג השבועות, וכן בדוד המלך שהרג יצר הרע בלבו ואמר ולבי חלל בקרבי.

והנה בגמרא בסוכה (דף נב.) איתא על הפסוק (זכריה יב, יב) וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד, הא הספידא מאי עבידתיה, פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצר הרע שנהרג וכו' אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד שמחה בעי למעבד, אמאי בכו, כדדרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה עי"ש בסוגיא.

וכתב שם מהרש"א 'פירשו בזה המפרשים דלא שייך ביה הריגה ושחיטה אלא דביטול כחו הוא שחיתתו והריגתו, כמו שנאמר לעתיד והסירותי לב האבן וגו', ומתבאר לנו שביצר הרע לא שייך הריגה שהרי מלאך אינו שייך בזה, אלא שביטול כוחו וחיותו זהו שחיתתו והריגתו, ודוד המלך ע"ה זכה לבטל את כוחו לגמרי עד שאמר וליבי חלל בקרבי שהיה ליבו חלל וריק לגמרי מיצר הרע, ולפיכך אמרו חז"ל שדוד הרגו ליצר הרע, וזה עיקר עבודתנו בחג השבועות

לבשרייהו ולדמייהו, ודווקא ביום זה עיקר העבודה לטבוח היצר 'ע"י התורה תבלין', וכשמעשה שטן הצליח בידו לבטל לרגע קטן את דוד המלך ע"ה מעומק לימודו, כבר הצליח לקיים את הגזירה.

וביזיון שעיקר התעוררות הרוח הזו היא בחג השבועות, א"כ ככל שנתחזק בלימוד התורה בימים האלו ונוכח להתגבר כוחו של יצר הרע ולטבחו בחג השבועות, כך גורמים לו לחלישות לכל השנה כולה, שהרי יום זה משפיע על כל השנה, ובספרים הביאו שחג השבועות הוא יום מסוגל מאוד לקבלת התורה, וככל שביום זה זוכים לכתרה של תורה וביטול יצר הרע כך זוכים לכל השנה להצלחה גדולה בזה.

כלי המלחמה ביצר - לימוד תורה בציבור כאיש אחד

[ד] ובאמת שבישיבה הקדושה שלומדים ב"ה בחבורה כאיש אחד בלב אחד יש כוח מיוחד לטביחת היצר, וכמו שמוכח בשם הרבי עקיבא איגר זצ"ל על הפסוק 'ויחן שם ישראל נגד ההר', ואמרו חז"ל דהיינו כאיש אחד בלב אחד, וביאר הרעק"א שזהו 'כנגד ההר' היינו כנגד יצה"ר שנדמה כהר וכמבואר בגמ' בסוכה (דף נב.), והיינו שע"י זה שחנו ישראל כאיש אחד בלב אחד, ניתן לעמוד כנגד ההר שהוא רמז ליצר הרע, וא"כ כשלומדים בחבורה כאיש אחד בלב אחד יש כוח מיוחד לביטול יצר הרע.

ואפשר לבאר בדרך זה את הפסוק במזמור שיר (תהלים ל, ח) 'ה' ברצונך העמדתה להררי עוז', היינו שה' ברצונו, העמיד כנגד ה'הררי' שרומז ליצר הרע, את ה'עוז' שזה התורה, והינו שע"י התורה ניתן לבטל את יצר הרע וכמו שנתבאר.

וכעין זה כתב ביערות דבש על מה דאיתא בסוכה (שם בע"ב) תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע כך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל

שהיצר הרע שהוא מלאך המוות היה מצליח להפסיק את דוד מלימוד התורה לא היה שייך להוציאו מן העולם.

ולמדנו מדברי הגמרא את הצורה הנכונה היאך לטבוח ולהרוג את יצר הרע, והיינו להתגבר את כוחו וכדברי המהרש"א בסוכה, שע"י לימוד התורה אין כוח ושלטון ליצר הרע על האדם כלל, ואפילו באופן שכבר נגזרה הגזירה אין מלאך המוות יכול לו כל זמן שהוא עסוק בתורה.

והדברים מפורשים גם בגמרא בקדושין (דף ל:) ת"ר ושמתם סם - תם, נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו וכו' ואם אתה רוצה אתה מושל בו וכו'.

ומתבאר לנו בגמרא ענין זה שהתורה היא סם החיים ממש, וכל זמן שעוסקים בה אין נמסרים בידי היצר הרע ואפשר למשול על היצה"ר, אך כשאין עוסקים בתורה נמסרים ביד היצה"ר, ויש להתבונן בדברים שהרי הקב"ה ברא את היצר ואותנו והוא היחיד שיודע איך אפשר להינצל ממנו, והוא עצמו אומר לנו שהצורה היחיד להינצל מהיצר היא ע"י התורה שהיא סם החיים.

ואפשר להוסיף שהרי זמן פטירת דוד המלך ע"ה היה בחג השבועות, ואז באמת כוחו של היצר שהוא מלאך המוות גובר, וכמו שהבאנו שנפיק רוחא ושמו טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו

ובפרט לפי מה שנתבאר בחג השבועות הוא זמן מלחמה ביצר הרע, וצריך הרבה גבורה בכדי לנצח אותו ולטבחו, ולכן יום זה נקרא 'יום טבוח' ובוודאי שכל אחד צריך כלי מלחמה גם על עצמו בכדי לנצח את היצר, וכמו שהבאנו שיש מעלה גדולה לזה שהמלחמה ביצר היא בתורה בית המדרש ע"י לימוד בחבורה שכולם כאיש אחד בלב אחד.

חג השבועות - הצלחה לכל השנה

ה] בגמרא בב"ב (דף קמז.) איתא ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו, אל תהיו במחלוקת, ואל תמרדו במלכות בית דוד, ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים, ולהלן, תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה, וביאר הרשב"ם דהיינו שבועות, אם תראהו ברור צח ולא יום המעונן, זרעו חטים שמצליחין באותה שנה, ומתבאר שחג השבועות הוא סימן יפה לכל השנה.

וכתב המהרש"א 'כדאמרינן בעי שמעתתא צילותא כיומא דאיסתנא, ולכך כשעצרת שהוא יום קבלת תורה ברור ורוח צפונית מנשבת בו, הוא סימן יפה להלכה, דאין להקב"ה בעולמו רק ארבע אמות של הלכה, והיינו שעצרת היא סימן להצלחה בלימוד התורה שבכל השנה [ולעיל (דרוש ב) נתבאר את המשמעות של 'חיטה' ושייכותה ללמוד התורה].

ובזוה"ק הובא ברבינו בחיי (במדבר כח, כו) 'ועל דרך הקבלה ירמוז לעצרתו של עולם שבו יבוטל היצר הרע לגמרי', ומתבאר לנו שעצרת רומז על ביטול יצר הרע והיינו שע"י קבלת התורה מתבטל היצר הרע, וכעין מה שיהיה לעתיד לבוא שיהיה 'עצרתו של עולם' היצר יתבטל לגמרי.

וזהו הביאור במה שכתב ר' חיים ויטאל זיע"א: "שבועות הוא היו"ט היותר משובח", וכעין זה

הוא מתפוצץ, דלכאורה צריך ביאור למה אמר משכחו לבית המדרש ולא אמר בסתם שילמד תורה בכדי לנצח את היצר, וביאר היערות דבש שבכדי לנצח את יצה"ר צריך את כוח הבית המדרש והלימוד שבחבורה דווקא.

והנה במדרש תנחומא (פ' תצוה, יב) על הפסוק "וזה הדבר אשר תעשה", איתא א"ר אבא ב"ר כהנא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד חבבן הקב"ה ושלח לכל אחד מהן שני מלאכים והיה אחד חוגר לו זיינו ואחד נותן לו עטרה בראשו, וביאר הבה"ל דהנה בני ישראל לא אמרו כל אשר דבר ה' 'אעשה' אלא 'נעשה' בלשון רבים, והינו שכל אחד קיבל שתי קבלות אחד על עצמו לקיים ולשמור את התורה, ועוד קיבל גם ערבות ואחריות על חבריו שגם יקיימו את התורה, וזהו שכתב המדרש שקבלו 'כלי זיין' ו'עטרה', היינו שכנגד הקבלה של כל אחד על עצמו קבל עטרה, וכנגד הקבלה להיות אחראי על חבריו קבלו 'כלי זיין' משום שצריך כוח וגבורה להיות אחראי גם על קבלת התורה של חבריו.

ובאמת שאח"כ כשחטאו בעגל ניטל מהם הכתרים, וכמו שכתוב 'וינצלו את עדים מהר חורב' ובגמ' בשבת מבואר שניטלו מהם הכתרים, אולם באונקלוס תרגם דקאי על כלי זיין שניטלו, ולפי המבואר במדרש אין הדבר סותרים, שבאמת היו שני הדברים גם כתרים וגם כלי זיין, וכשחטאו בעגל ניטל מהם שני הדברים.

ובמקום אחר (דרוש ד) נתבאר שבאמת כל אחד ואחד צריך כלי זיין גם בשביל עצמו, שהרי היצר הרע מלא בתחבולות איך לבטל אתנו מלימוד התורה, ופעמים הוא מראה לנו את הקושי שיש בלימוד התורה, ופעמים מראה את חוסר ההצלחה ועוד הרבה צורות ואופנים איך לנסות למנוע מאתנו את הדביקות בלימוד התורה.

וסימן יפה לכל השנה כולה, להצלחה גדולה בתורה וביראת ה', וניצוח של היצר הרע.

זה' יתברך יעזור שנשכיל לנצל את היום הקדוש אשר לפנינו, כל אחד לפי השגותיו, ושהציבור כולו יצליח מאוד ביחד כאיש אחד בלב אחד, ונזכה שיהיה מיום הקדוש הזה מנוף להמשך השנה להתמדה בתורה ולחשקת התורה בכל השנה כולה.

כתב בספר יסוד ושורש העבודה: "מה מאוד ראוי לאדם בחג הקדוש הזה זמן מתן תורתנו, לשמוח בלבבו יותר מכל החגים", ולפי המבואר שהוא יום טביחת היצר הרע, ויום עצרת הוא סימן יפה לכל השנה כולה א"כ ודאי שצריך לשמוח ביום זה יותר מבכל החגים.

ובוודאי עתה בזמנים הנפלאים הללו, צריך להשתדל מאוד ולדאוג שיום עצרת יהיה 'יום ברור'

דרוש ו

נעשה - ונשמע

שיחת חג השבועות תשע"ג

והנה בדרשות חת"ס (עמ' תו טור ב) כתב על הפסוק (שמות כד, ו) וישם חצי הדם באגנות, ישראל הקדימו נעשה לנשמע, ואין הכוונה שיעשה קודם שמיעת האזון, שהרי איך אפשר שיעשו טרם ישמעו, אך הכוונה שיעשו כאשר קבלו טרם שיתבוננו, אך יאמינו, ומ"מ ישמעו ויתבוננו חכמי הדור בכל יום ויום יביעו אומר כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והיינו 'נעשה' ע"פ הקבלה וגם 'נשמע' ונתבונן.

ועל כן, כדי יתיב רבא ומעייין בשמעתתא ובעומק עיונו קא מיין דמא מאצבעו, אמר הצדוקי עדיין בפחזותייכו קיימיתו (שבת, פח.), כי כבר עברו אלף שנים ועדיין לא עמדתם על עומק התורה, ואיך הקדמתם נעשה לעומק זה מי יודע מה סופכם להתבונן, והנה זו היא הברית שכרת משה רבינו ע"ה על הדברים האלה, כי חכמי הדור ומושב הסנהדרין המעמיקים עצה בתורה נקרא אגן הסהר אל יחסר המזג כידוע (סנהדרין ע"ז.), על כן חלק הדם כנגד חלק נעשה זרק על המזבח, רצה לומר הקבלה כאשר ציוה השם השוכן על המזבח, וחצי שם באגנות היינו חכמים המעגינים, ויזרוק על העם העוסקים בתורה יום יום ומוסיפים כוח ותעצומות, עכ"ד.

ומתבאר שהכוונה ב'ונשמע' שהיה במתן תורה, היה בכלל זה להתבונן בעמקות התורה עד סוף כל הדורות, ולמסור את כל החושים לשמוע את דברי חכמי התורה ומפרשיה, ולהעמיק ולהתבונן בעמקי סודותיה.

נעשה ונשמע - קבלה לדורות להעמיק בדברי התורה ולשמוע לחכמים

א במדרש רבה (סח, יב) איתא על הפסוקים בתחילת פרשת ויצא 'רבנן פתרין ליה בסיני, ויחלום והנה סולם, זה סיני, מוצב ארצה - ויתיצבו בתחתית ההר, וראשו מגיע השמימה - וההר בוער באש עד לב השמים, ד"א והנה סולם זה סיני אותיות דדין הוא אותיות דדין וכו', והנה מלאכי אלוקים, זה משה ואהרן, עולים - ומשה עלה אל האלהים, ויורדים, זה משה - וירד משה, והנה ה' נצב עליו - וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר'.

ונראה כאן בחז"ל שבחלום יעקב נרמז שהקב"ה הראה ליעקב אבינו ע"ה את מעמד הר סיני עם כל פרטיו והצורה שהתורה ניתנה בו, אך לכאורה ענין ה'נעשה ונשמע' שהקדימו את הנעשה לנשמע, שהוא חלק מעצם מתן תורה וע"י זה זכו לשני כתרים כמבואר בשבת (דף פח.), לא נזכר במדרש שגם דבר זה הראו ליעקב וצ"ב למה הושמט ענין זה.

ועוצם מעלת אמירת נעשה ונשמע מבואר בזה"ק בראשית (דף א.) על הפסוק הנצנים נראו ובארץ וקול התור נשמע בארצנו, 'נשמע' דא יום ששי דכתיב נעשה אדם, דהוה עתיד למקדם עשיה לשמיעה, דכתיב הכא נעשה אדם, וכתיב התם נעשה ונשמע', ומתבאר היא שתכלית הבריאה לברוא אדם בכדי שיאמר 'נעשה ונשמע', ויש להתבונן במעלה הנפלאה שיש באמירת נעשה ונשמע.

הקב"ה בעולמו לראות מה שעשה, ומצאו מים במים, דור אנוש נמחה מן המים, דור המבול נמחה מן המים, דור הפלגה במים, הביא קצצים לקצצו, שנאמר ה' למבול ישב, וראה שושנה של ורד אלו ישראל, ונטלה והריח בה, בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות התורה ולומדיה ינצל העולם עכ"ל.

ומבואר שכל קיום העולם אחר עשרים ושש דורות מבריאת העולם שהיו מכעיסים לפניו הוא בזכות 'נעשה ונשמע' שכביכול שבת נפשו עליו, ורק בזכות זו ניתן קיום לעולם, וגם לדורות בזכות התורה ולומדיה ינצל העולם וכמו שכתב המדרש, והיינו משום שכל תכלית בריאת האדם היה בשביל נעשה ונשמע וכמבואר בזה"ק הנ"ל.

וכמו שמבואר בהקדמת הזה"ק (ח"א דף ב' ע"ב) שכאשר הקב"ה בא לברוא את העולם, נכנס לפניו האותיות 'ת' ואחר כך 'ש' וכן כולם לבקש לברוא בהם, ונתן הקב"ה פגם בכולם עד 'ב', אבל עתה במתן תורה כל האותיות נאין ומשובחין, ומתבאר שמתן תורה היה השלמת בריאת העולם, אלא שבמתן תורה זכו כל האותיות להיות נאים ומשובחים לתת בהם את התורה.

וכן מתבאר בדעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית א, א) לפיכך התחילה התורה בבי"ת, לפי שהעולם דומה לב', שהוא מסובב משלש רוחותיו ורוח צפונית אינה מסובבת, ובאותה שעה בא אות האל"ף וקראה תגר, ושלם לה הקב"ה במתן תורה, שפתח באל"ף דאנכי, ומתבאר בדבריו שבמתן תורה באמת נשלמת בריאת העולם.

והדברים מפורשים במדרש רבה (שה"ש ז, א) על הפסוק בתהלים (עה, ד) נמוגים ארץ וכל

ולפי"ז כשאמרו ישראל נעשה 'ונשמע' קבלו עליהם את עיונם בתורה של משה ואהרן וחכמי התורה שבכל דור ודור, וזהו מה שהראה הקב"ה ליעקב מלאכי אלוקים דהיינו משה ואהרן כמו שכתב המדרש, שהרי זהו יסוד הקבלה של 'ונשמע', וניחא בזה ששפיר הראה ה' ליעקב גם את מה שישאל קיבלו על עצמם נעשה ונשמע.

והנה דוד המלך ע"ה בתהילים (עז, כ- כא) אומר 'בים דרך, ושבילך במים רבים, ועקבותיך לא נדעו, נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן', ולפי המבואר נראה שהכוונה בזה שהבנת התורה ודרכי ה' הם במים רבים ועקבותיך לא נודעו שהרי אי אפשר להשיג את עומק והבנת התורה לבד, דומה היא דרך התורה לדרך ההולך בים, שההולך ביבשה הרי הוא משאיר אחריו עקבות שהבאים אחריו הגם שאינם רואים אותו מ"מ יודעים את הדרך לפי סימני עקביו, לא כן ספינה המהלכת בים שאינה משארת אחריה סימני דרך, ולזה סיים קרא "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן", שהם פירשו לנו את כוונת התורה, והם מראים לנו דרך התורה.

תכלית הבריאה וקיומה - נעשה ונשמע

ב] ובאמת שלא זו בלבד שתכלית כל הבריאה היא בשביל לברוא את האדם שלבסוף יקבל את התורה באמירת נעשה ונשמע, אלא גם כל קיום העולם הוא בזכות נעשה ונשמע, כמו שכתוב במדרש רבה (שה"ש ב, ב) אמר ר' סימון משל למלך שהיה לו פרדס וירדו ונטעו שורה של תאנים ושורה של גפנים וכו' ומסרו לארים והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה, ומצא מלא חוחין ודרדרים, הביא קצצים לקצצו, וראה בו שושנה אחת של ורד ונטלה והריח בה ושבת נפשו עליו, אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, כך העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, לאחר עשרים וששה דורות הציץ

חרש השומע ואינו מדבר, וביאר בזה הבני יששכר (מאמר ה, כב) שהענין בזה היה בכדי ללמדנו שכל הכפירה היה ע"י חסרון בשמיעה, שחכמת יוון רצתה לבטל את חכמת התורה שהיא מבוססת על הקבלה וכוח השמיעה, והם רצו לבטלה ושבמקום זה ילמדו חכמות חיצוניות שהוא המחקר הנראה לעין, ולזה בא המעשה הזה שדוקא מי שיש לו רק את כוח 'השמיעה' בלי שום מחקר הוא זוכה להכריע בעדותו, והענין היה לחזק אצל ישראל את המעלה המיוחדת בכוח השמיעה.

ד והנה בשבת (דף פח.) איתא, שהיה מין שראה את רבא מעיין בשמעתא, ובתוך כדי עיונו פגע באצבעו וירד ממנה דם, אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו, ואי לא, לא קבליתו, אמר ליה אנן דסגינן בשלימותא, כתיב בן תמות ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם ופירש רש"י 'דסגינן בשלימותא - התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענו בדבר שלא נוכל לעמוד בו'.

וביאור הדברים שטענת המין הייתה שהקבלה בזה שהקדימו נעשה לנשמע היתה מתוך פזיזות, אך רבא ענה לו שטעם שהקדמנו לומר 'נעשה' משום שהלכנו עמו 'בתום לב' היינו בלב שלם ש'תם' הוא מלשון 'שלם', וכדרך אוהבים ישרים שסומכים זה על זה, ולפיכך קיבלנו על עצמינו כל מה שיאמר לנו, ואילו אתם 'סגן בעלילותא', שאין לבכם שלם לעולם ותמיד הוא מלא במחשבות הפוכות ועלילות.

והנה בב"מ (דף לה.) איתא שהדרך הוא שהלוח מאמין למלוה, והמלוה אינו מאמין ללוה, ומקשינן, מאי שנא לוח דמהימן ליה למלוה ומאי שנא מלוה דלא מהימן ליה ללוה, ומשני, לוח מקיים ביה במלוה תמת ישרים תנחם, מלוה מקיים ביה בלוה וסלף בוגדים

ישביה אנכי תכנתי עמודיה, איתא, אלולי שעמדו ישראל לפני הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, כבר היה העולם מתגמגם והולך, ומי ביסם העולם אנכי, שנאמר אנכי תכנתי עמודיה סלה, בזכות אנכי ה' אלהיך, תכנתי עמודיה.

ובזוה"ק (פרשת לך לך, דף פז:) איתא על הפסוק (ישעיה מג, כה) אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור, 'מאי טעמא תרי זמני אנכי אנכי, אלא חד בסיני וחד בשעתא דברא עלמא, דכתיב (שמות כ') אנכי ה' אלוך דא הוא בסיני, וחד כד ברא עלמא, דכתיב (ישעיה מ"ה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי, הוא בגין לאחזאה דלא הוי פרודא בין עילא ותתא', מבואר שכנגד בריאת הארץ שהיה 'באנכי' היה 'אנכי' במתן תורה בכדי שלא יהיה פירוד בין העליונים לתחתונים.

שמיעה - קבלת המסורה בשלימות

ג והנה במנחות (דף סד:) איתא ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחזין ואריסטובלוס מבפנים, בכל יום ויום היו משלשלין להן דינרין בקופה ומעלין להן תמידין, היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית, לעז להם בחכמת יוונית אמר להן כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר שלשלו להן דינרין בקופה והעלו להן חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, עי"ש.

ולחלן שם איתא שהיה מעשה שבא עומר מגגות צריפין, כי מטא עומר לא הוו ידעי מהיכא אייתי עומר, אכרזו, אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידא אאירגא וחדא ידיה אצריפא, אמר להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמה גגות צריפין וכו' עי"ש בגמרא עוד פרטים שבדוק ואשכח כדברי האילים שהיה חרש,

זה אומר בשבילי נזרעה השדה, וזה אומר בשבילי נזרעה השדה, אמרו החטים המתינו עד שתבואו הגורן ואנו יודעין בשביל מה נזרעה השדה, באו לגורן ויצא בעל הבית לזרותה הלך לו המוץ ברוח, נטל את התבן והשליכו על הארץ ונטל את הקש ושרפו, נטל את החטים ועשה אותן כרי וכל מי שרואה אותן מנשקן וכו', כך אומות העולם הללו אומרים אנו עיקר ובשבילנו נקרא העולם, והללו אומרים בשבילנו נברא העולם, אמרו להם ישראל המתינו עד שיגיע היום ואנו יודעים בשביל מי נברא העולם וכו', ועליהם הוא אומר (ישעיה מא) תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם, אבל ישראל ואתה תגיל בה' קדוש ישראל תתהלל עכ"ל, ומתבאר שלבסוף יתברר שתכלית כל העולם בשביל ישראל, ואז יקוים בנו ותומת ישרים תנחם, ונזכה לשני שולחנות, אך כעת אין כל אדם זוכה לשנה שולחנות.

אולם האמת היא שגם כעת 'אל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם' כדאיתא באבות (ו, ד), שהרי אין עשירות גדולה מעשירות בתורה, אלא שלעתיד נזכה גם להמשך המשנה 'ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך'.

ישדם, ופירש רש"י 'לוה מקיים במלוה - מקרא זה תומת ישרים תנחם, אם לא שאדם נאמן וישר הוא, לא היו מעשרין אותו מן השמים, שנאמר תומת ישרים תנחם'.

ועי' בדרשות חת"ס (עמ' שצג, ג) שביאר בזה דברי הגמרא בברכות (דף ה:) שרבי אלעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן, חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדריעה ונפל נהורא, חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר, אמר ליה אמאי קא בכית, אי משום תורה וכו', ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות, ולכאורה היא פלא מה הצד שהצטער רבי אלעזר בזמן פטירתו על כך שלא היה עשיר וזכה לשני שולחנות, וביאר החת"ס שסבר שהטעם שהיה עני מחמת חטאים שהרי 'תומת ישרים תנחם' וכמו שפירש רש"י שהקב"ה שולח עשירות למי שמתנהג ביושר ולפיכך סבר שעל זה מצטער, ואמר לו שלא כל אדם זוכה לשני שולחנות.

אמנם נראה שלעתיד לבוא יזכו כלל ישראל והת"ח שבהם לשני שולחנות, וכדאיתא במדרש רבה (סו"פ וישלח פג, ה) התבן והקש והמוץ מריבים זה עם זה,

דרוש ז

סגולת בהירות התורה

ברוך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי

א] בגמרא בשבת (פח.) דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי, ויש לברר מה המשמעות של 'תליתאי' שהוכפל כל כך בנתינת התורה.

ובביאור הדבר ביאר שאר בשרי הגאון בעל האור דוד זיע"א: דהנה איתא במשלי (כב, כ-כא) "הלא כתבתי לך שלישית במועצות ודעת, להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשלחך". ובילקוט שמעוני (סי' רע"א) ר' שמואל בר יצחק שלשים גבורים כד"א ושלשים על כלו, ובמדרש במשלי איתא שזה גם הביאור במקרא ד'הלא כתבתי לך שלישית', אלא שצ"ב לפ"ז המשך הפסוק 'במועצות ודעת'.

והנה בסוטה (כא.) איתא דרש רבי מנחם בר יוסי כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם, ואומר בהתהלך תנחה אותך וגו' בהתהלך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתתו והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא.

משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הלסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הלסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון שעלה עמוד השחר

ניצל מחיה רעה ומן הלסטין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם. ולהלן שם, מאי פרשת דרכים, א"ר חסדא זה ת"ח ויום המיתה, ר"נ בר יצחק אמר זה ת"ח וירא חטא, מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ע"י שמעתתא אליבא דהלכתא עכ"ד הגמ'.

והמהר"ל ביאר דאבוקה של אור היינו מצוה, וכוח המצוה מהני רק לקוצים וברקנים שהם כנגד היצה"ר הגשמי והחומרי, אך ליצה"ר הרוחני שהוא נמשל לחי' רעה וליסטים אינו מועיל רק לימוד התורה שנמשלת למצב שעלה השחר, ורק ע"י לימוד התורה בכוחו לסלק ממנו את כל החיות רעות והליסטים היינו היצה"ר הרוחני.

ואולם עדיין אינו מבואר למה גם אחר שזכה ללימוד התורה עדיין הוא מוגדר כ'אינו יודע באיזה דרך מהלך', הלא כיון שהגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם, וא"כ כיון שהתורה מצלת מן החטא א"כ נמצא שהוא מהלך בדרך טובה והוי כמי שהגיע לפרשת דרכים ויודע להיכן להלך.

וביאורו דהנה התועלת שבתורה כנגד יצה"ר היא בשני אופנים, האחד, בדרך סגולה, שלפעמים אינו מרגיש כלל שניצול מעבירה ומכשול, וכדברי השלטי גבורים (על המרדכי פרק במה מדליקין) שכשהקב"ה רואה שלבו של אדם לשם שמים, אפילו שאין בלבו לדעת עומקו של הלכה הקב"ה מגיה דבריו שלא יצא מפיו הוראה שלא כהלכה, וזהו שנאמר בשרי השירים (ד, ג) כחוט השני שפתותיך ומדברך נאווה, ובמדרש עמד אמאי לא אמר 'ודיבורך', ויש לבאר

התורה דבר אחד קל הוא כל מי שמתירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה בלבו, היינו שע"י יראת ה' טהורה ליבו משיג הדברים על בורים, ומר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ל"י שמעתתא אליבא דהלכתא, שההלכה מבוררת אצלו בלא שום ספק והדרך מבוררת לפניו בלא שום פקפוק.

נמצא שישג' מדרגות ותועלויות נגד הדברים המביאים לחטא, כנגד היצה"ר החומרי יש את המצוות, כנגד היצה"ר הרוחני יש את התורה ואפילו כשאנינה בדרגה גבוהה מ"מ בכוחה שניצל מן המכשול בלא הרגשת המכשול, אך יש מדרגה גבוה יותר של תורה שמשיג הדברים על בוריים ובזה הוא ניצול מכולם.

וזה הפירוש במה שנאמר במשלי 'במועצות ודעת' שמועצות היינו עדות המצוה והתורה, אבל יש גם הבחינה יותר גבוהה של 'דעת' שהיא הבהירות בכל דבר ובזה בכוחה להצילו מכל המכשלות וכמש"נ, וזהו 'שלישית' במועצות ודעת, שהשלישית היא רמז לדעת כידוע, וזה הכוונה בגמרא בשבת שנתנית התורה שייכת לבחינת 'תליתא' מכל הבחינות שיש בדבר הנשגב של מתן תורה ודו"ק.

כל מי שמתירא אותי - כל החכמה והתורה בלבו

ב] ויש להוסיף עוד במעלת היראה ללימוד התורה, דאיתא במדרש רבה (שם) 'וזאת הברכה, הלכה אדם מישראל שעלה לקרות בתורה אין מותר לו לקרות עד שלא יברך, תחלה מברך ואח"כ קורא, ומשה בשעה שזכה לקבל התורה תחלה בירך ואח"כ קרא, אמר ר"א איזו היא הברכה שבירך משה בתורה תחלה, בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה, ולא אמר בעמליה ולא אמר בהוגיה, אלא בעושיה באלו שהן עושין את ד"ת, בעושיה אדם אומר למדתי חכמה ולא למדתי תורה מה אעשה, אני שם, אמר הקב"ה לישראל חייכם כל החכמה וכל

דקאי על המדרגה שעדיין איננו משיג עמקו של הלכה רק הקב"ה מגיה דבריו שיצאו מפיו הדברים מכוונים כהלכה ומכל מקום 'ומדברך נאווה' היינו שקב"ה מגיה את הדיבורים שיהיו ויצאו באופן נאווה.

וזה הביאור בהא דאיתא בחז"ל (פסחים פז, א) על הפסוק (ח, י) אני חומה - זו תורה, ושדי כמגדלות - אלו ת"ח, שההפרש בין שמירת חומה למגדל, ששמירת החומה היא שע"י חיזוק החומה לא יכולים השונאים לבא לתוך העיר, ומתוך כך יכול להיות לפעמים שניצולו אנשי העיר בלא הרגשתם, וכמו כן התורה היא חומה ושמירה כנגד יצה"ר ושאר דברים המזיקים והאדם איננו מרגיש כלל שהי' מכשול לפניו וניצול.

ונגד המדרגה היותר גבוהה דהיינו שיודע ומשיג המכשול ונשמר ממנו אומר 'ושדי כמגדלות - אלו ת"ח' היינו כעין שמירת המגדל שהיא לעמוד בראשו ולהבחין במזיק ולהרגו, וכמו כן זהו ת"ח שמשגיגים האמת ומה הוא מכשול, להנצל מהם.

וזה כוונת הגמ' שאף שע"י התורה ניצול מיצה"ר, אבל אינו יודע באיזה דרך מהלך, דהיינו שהשמירה היא אצלו בגדר 'סגולה' אבל אינו יודע באיזה דרך מהלך שאין לבו משיג את האמת, אך כשהגיע לפרשת דרכים ויודע באיזו דרך מהלך ולבו משיג האמת, רק אז הוא ניצול מכולם.

ומהו פרשת דרכים שבכוחה להציל את האדם מכל המכשולות, נחלקו אמוראים, רב חסדא אמר שזה ת"ח ויום המיתה, היינו שביום המיתה מגלים לו כמה מכשולים שניצול ולא הרגיש, ור' נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא, ואין הכוונה על יראה פשוטה, אלא על יראת הרוממות שע"י מגיע למדרגה גבוהה להשגת כל התורה כדברי המד"ר בזאת הברכה (יא, ו) 'אמר הקדוש ברוך הוא לישראל חייכם כל החכמה וכל

עולים יותר ויותר ומגיעים לדרגה של הכרת והבחנת הדברים וזה גורם עליה גדולה והצלה מכל המכשולות

התורה דבר אחד קל הוא כל מי שמתירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה בלבו ע"כ.

ובמדרש שיר השירים (א, ד) ר' יהודה אומר בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משכחין, באו אצל משה ואמרו משה רבינו תעשה את פרוזביון שליח בינותינו שנאמר דבר אתה עמנו ונשמעה וכו' חזרו להיות למדים ושוכחים וכו', מיד חזרו באו להם אל משה אמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, לוואי ישקני מנשיקות פיהו, לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה, אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא שנאמר ונתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה. רבי נחמיה אמר בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך נעקר מלבם יצר הרע באו אצל משה וכו' מיד חזר יצר הרע למקומו וכו' אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם.

ונראה שגם קודם שנוכח לאור הגדול שלעתיד לבוא שנוכל ללמוד בלא שכחת התורה, וכן יצה"ר יסתלק מעמנו וכפי שיהיה לעתיד לבוא, אך מ"מ ע"י ראות ה' טהורה ניתן גם כן לזכות להשגות ודרגות בידיעת התורה וכדברי המדרש בזאת הברכה ש'כל התורה דבר אחד קל הוא כל מי שמתירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה בלבו, וגם כלפי יצה"ר לימדונו חז"ל שהעיצה להינצל ממנו ע"י עסק התורה מתוך בהירות שזה כעלה השחר וכמי שהגיע לפרשת דרכים שע"ז נצול מכולם.

ואיתא עוד במדרש רבה (שה"ש, ב, ד) עה"פ (דברים ה, כה) וישמע ה' את קול דבריכם וגו' הטיבו כל אשר דברו, מהו הטיבו כל אשר דברו, חייא בר אדא ובר קפרא, חד אמר הטבה כהטבת הנרות, וחד אמר הטבה כהטבת הקטורת, ונראה שנכלל בזה שע"י עמל ויגיעת התורה זוכים להטבת 'אור התורה' וע"י העבודה

נעשה ונשמע - קבלת התורה עבור עצם הלימוד

ג והנה בגמרא בשבת (דף פח.) איתא דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מיישראל, קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, ומשמע מדברי הרבי סימאי שהטעם זכו לכתרים היה מחמת 'שהקדימו' נעשה לנשמע, ולא משום עצם מה שאמרו נעשה ונשמע.

ובבית הלוי (ריש פרשת משפטים) ביאר ע"פ מה דאמרינן בזה"ק נעשה בעובדין טבין ונשמע בפתגמין דאורייתא, ומבואר שנעשה הוי קבלה על קיום המצות ונשמע הוי קבלת לימוד התורה"ק, וביאר הבה"ל דהנה ידוע שלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות ואם לא ילמד היאך יקיים, והשני הוא שעצם הלימוד הוא מצוות עשה בפני עצמו.

ומעתה אם היו אומרים ישראל נשמע ונעשה לא היה במשמעות קבלתם רק את עול המצות, אלא שמוכרחים ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות, וא"כ ה'נשמע' היה נמשך ומבואר לנעשה ולא היה לזה משמעות שהנשמע הוא תכלית בפני עצמו ללמוד תורה גם כשאין צריכים לדעת מה לעשות ע"פ הלימוד, וזהו שאמרו שזכו לכתרים בשעה 'שהקדימו' נעשה לנשמע היינו שע"י שהקדימו את הנעשה לנשמע היה נשמע בדבריהם קבלה על שני החלקים שבמצוות תלמוד תורה, ולפיכך קיבלו שני כתרים.

ולפ"ז כתב לבאר מה שאמרו בגמ' שם מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן, וביאר רבינא דהיינו משום שאין מברכים בתורה תחילה, וביאר הבה"ל שעונש זה הוא מידה כנגד מידה, שכיון שאצלם לימוד התורה הוא רק הכנה לקיום המצוות ולכן לא בירכו בתורה תחילה, א"כ אצלם אין מעלה שהוא עצמו לומד שהרי לא אכפת לו אם אחרים ילמדו תורה ויגיד לו איך לקיים את המצוות, ולכן נענשים שאין בניהם ת"ח אלא התורה הולכת לאדם אחר ואינם זוכים שהתורה תמשיך אצל בניהם.

והנה בגמרא בנדריים (דף פ"א) מבואר חורבן המקדש היה על עזבם את תורתו, שלא היו מברכין בתורה תחילה, וביאר הר"ן (שם) שלא היה התורה חשובה בעיניהם שתהא ראויה לברך עליה, שלא היו עוסקין בה לשמה. וכתב הבה"ל לפי המבואר שהם היו סוברים שלימוד התורה אינו מצוה מצד עצמה רק עיקר מה שצריך ללמוד הוא כדי לידע היאך ומה לעשות והעיקר הוא העשייה, וזהו עזיבת התורה שלא היו מחשיבים את התורה מצד עצמה ולפיכך נענשו שנחרב הבית.